

Wychowanie to podstawa

Materiały dla nauczycieli i nauczycielek

zestaw 3.

JAK WZMACNIAĆ PROCES GRUPOWY W KLASIE?

Wychowanie to podstawa

„Wychowanie to podstawa” to program wsparcia wychowawców i wychowawczyń klas IV-VIII szkół podstawowych. Głównym jego celem jest przygotowanie i upowszechnienie w szkołach modelu planowania, tworzenia i wdrażania rozwiązań wzmacniających zadania wychowawcze szkoły, które umożliwią wychowawcom i wychowawczyniom:

- rozwijanie własnych umiejętności wychowawczych;
- wspieranie uczennic i uczniów w ich rozwoju w tym w budowaniu osobistego systemu wartości,
- budowanie szkolnych relacji i wzmacnianie procesów grupowych w klasie,
- włączanie uczennic i uczniów do współdecydowania w klasowej i szkolnej wspólnocie,
- uwrażliwienie uczennic i uczniów na lokalne oraz globalne problemy i wyzwania.

Program jest realizowany przez Centrum Edukacji Obywatelskiej w ramach obszaru programowego „Ucz otwartości”, który wspiera budowanie w klasie dobrych relacji oraz pomaga nauczycielom i nauczycielkom podejmować z uczniami i uczennicami trudne tematy.

Wychowanie to podstawa

Materiały dla nauczycieli i nauczycielek

zestaw 3.

JAK WZMACNIAĆ PROCES GRUPOWY W KLASIE?

Spis treści

- 7 Wprowadzenie**
Ewelina Gorczyca
- 10 ĆWICZENIE: Autodiagnoza wychowawcy**
Ewelina Gorczyca
- 13 PIGUŁKA WIEDZY.
Czym jest proces grupowy?**
Maciej Wojdyna
- 17 Budowanie zespołu klasowego**
Maciej Wojdyna
- 17 Codzienne sytuacje szkolne – wskazówki
18 Działania specjalne – inspiracje
19 Godzina do dyspozycji wychowawcy
– ćwiczenie
- 21 Moje wartości a wartości grupy**
Maciej Wojdyna
- 21 Codzienne sytuacje szkolne – wskazówki
22 Działania specjalne – inspiracje
24 Godzina do dyspozycji wychowawcy
– ćwiczenie
- 27 Komunikacja w klasie – moje potrzeby i granice**
Maciej Wojdyna
- 27 Codzienne sytuacje szkolne – wskazówki
29 Działania specjalne – inspiracje
30 Godzina do dyspozycji wychowawcy
– ćwiczenie
- 33 Konflikt jako zasób i potencjał**
Maciej Wojdyna
- 33 Codzienne sytuacje szkolne – wskazówki
35 Działania specjalne – inspiracje
36 Godzina do dyspozycji wychowawcy
– ćwiczenie
- 40 Dyskryminacja i wykluczenie z grupy**
Maciej Wojdyna
- 40 Codzienne sytuacje szkolne – wskazówki
42 Działania specjalne – inspiracje
43 Godzina do dyspozycji wychowawcy
– ćwiczenie
- 45 Budowanie empatii**
Maciej Wojdyna
- 45 Codzienne sytuacje szkolne – wskazówki
46 Działania specjalne – inspiracje
48 Godzina do dyspozycji wychowawcy
– ćwiczenie
- 50 Umiejętność współpracy kompetencją przyszłości**
Karolina Giedrys-Majkut
- 50 Codzienne sytuacje szkolne – wskazówki
53 Działania specjalne – inspiracje
55 Godzina do dyspozycji wychowawcy
– ćwiczenie
- 58 Bibliografia**
- 59 Autorzy**

Wprowadzenie

Ewelina Gorczyca

Jest czerwiec, a może sierpień. Właśnie dowiadujesz się, że od nowego roku szkolnego obejmujesz wychowawstwo w jednej z klas. Myślisz sobie: *O nie! Dodatkowa robota. Wycieczki. Spotkania. Rodzice. Żale i skargi zgłaszane do mnie od innych nauczycieli. Kłótnie. Konflikty. Miłostki.* A może jednak pomyślałeś/pomyślałaś również tak: *Wyprowadzę tę klasę na prostą. Będą z nich ludzie. Stworzę z nich grupę!*

Każda z tych myśli związana jest z intuicją wobec tego, jak formuje się grupa, jaki proces musi przejść, by się nią stać. Choć truizmem wydaje się zdanie, że szkoła to nie tylko edukacja, a edukacja to relacja, to jesteśmy przekonani, że wzięcie pod nauczycielską lupę tego, co może zadziać się pomiędzy uczennicami i uczniami w klasie, wzmocni w nas – wychowawcach i wychowawczyniach, poczucie zrozumienia i sprawstwa, a konkretne rozwiązania wyposażą was w nauczycielskie narzędzia, których używać będziecie na co dzień w pracy z klasą. Dlatego też trzecia część narzędziownika „Wychowanie to podstawa” to rozdział poświęcony procesowi grupowemu i jego znaczeniu dla formowania się grupy.

Każda grupa ludzi – tym bardziej klasa, która spędza ze sobą codziennie kilka godzin – podlega procesowi grupowemu. Gdyby przyglądać się temu, czym on jest, warto zacząć od samego słowa *proces* zakładającego ruch, czas, energię i współoddziaływanie. Czy tego chcemy, czy nie, nasza klasa podlega tym wszystkim elementom. Jej członkowie – uczennice i uczniowie – nie są wobec siebie obojętni (nawet jeśli myślą, że są) i wzajemnie na siebie oddziałują. Wspomniane oddziaływania w połączeniu z czasem, ruchem i energią prowadzą do zmiany. Grupa zmienia się nieustannie – zmieniają się emocje, potrzeby, oczekiwania. Zmieniają się w końcu też nasi uczniowie i uczennice – dojrzewają! Każdy z nich jest w swojej biologicznej, emocjonalnej i fizycznej zmianie. To w okresie dojrzewania kształtują się nowe potrzeby w człowieku, szczególnie te psychospołeczne. Za najważniejsze uznaje się potrzeby kontaktu emocjonalnego, sensu życia, autonomii i potrzeby seksualne. Nastolatki będą dążyć m.in. do wyróżnienia się w grupie rówieśników i jednocześnie akceptacji grupy. Coraz częściej będą potrzebowali widzieć w działaniach, które podejmują, konkretne korzyści dla siebie, atrakcyjny cel. Zwiększy się również ich potrzeba samodzielnego decydowania o sobie.

Co znajdziecie w tym zestawie materiałów?

Świadomość zmian, ich etapowości, dynamiki i konsekwencji zarówno dla pojedynczych uczennic i uczniów, ale także dla klasy jako grupy, pozwoli ci na uważne bycie wychowawcą/ wychowawczynią. Dlatego też z „Pigułki wiedzy”, którą przygotowaliśmy, dowiesz się o tym, czym jest proces grupowy, jakie są jego etapy oraz czym każdy z nich się charakteryzuje.

Oprócz tego w trzecim rozdziale narzędziownika znajdziesz materiały skupiające się na siedmiu tematach związanych z zagadnieniem procesu grupowego:

1. Budowaniu zespołu klasowego
2. Wartościach uczniów i wartościach grupy
3. Komunikacji w grupie – umiejętności wyznaczania granic i komunikowania potrzeb
4. Konflikcie jako zasobie i potencjale
5. Dyskryminacji i wykluczeniu z grupy

6. Budowaniu empatii
7. Współpracy

Podobnie jak w rozdziale drugim w każdym z tych obszarów znajdziecie:

- wskazówki do drobnych oddziaływań wychowawczych w codziennych sytuacjach szkolnych;
- inspiracje do działań specjalnych (projektowych);
- ćwiczenie na godzinę do dyspozycji wychowawcy.

W tym rozdziale znajduje się również „Autodiagnoza wychowawcy” – tym razem skupiająca się oczywiście na procesie grupowym.

Jakie kompetencje uczniów i uczennic chcemy rozwijać?

Wiedza:

- Czym są relacje?
- Co to jest empatia?
- Czym jest stereotyp i dyskryminacja?
- Jakie są sposoby prowadzenia dyskusji?

Postawy:

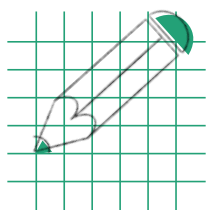
- empatia
- szacunek dla innych
- asertywność
- gotowość do współpracy
- świadomość, że odmienne wartości i poglądy nie stanowią zagrożenia dla moich wartości
- otwartość na dyskusję i wymianę poglądów
- gotowość do wysłuchania i uwzględnienia głosów mniejszościowych, zwłaszcza dostrzeżenia potrzeb mniejszości
- postrzeganie konfliktu jako wartości

Umiejętności:

- dostrzeganie wartości w różnorodności
- umiejętność dyskusji
- słuchanie innych
- dostrzeganie relacji między własnymi wartościami a wartościami grupy
- tworzenie wspólnych norm w oparciu o wartości grupy
- wspólne podejmowanie decyzji
- współpraca; praca zespołowa
- rozumienie współzależności członków grupy
- rozwiązywanie konfliktów

Na początku rozdziału trzeciego zapraszamy do autodiagnozy, która pozwoli wam odnieść własne doświadczenia do zaprezentowanych dalej materiałów. Odpowiedzi na zamieszczone poniżej stwierdzenia, pozwolą sprawdzić, w którym z obszarów najbardziej przyda się wam wsparcie naszych autorów i ich podpowiedzi. Umożliwi to także rozpoczęcie lektury rozdziału od tekstu, który będzie najlepiej się wpisywał w wasze potrzeby. Powodzenia!

ĆWICZENIE

Autodiagnoza wychowawcy – ćwiczenie

Ewelina Gorczyca

Przeczytaj poniższe stwierdzenia i zaznacz w dowolny sposób, jak często prezentujesz wymienione postawy i zachowania: w zaproponowanej skali 1 oznacza „nigdy”, a 5 – „zawsze”.

Poszczególne tabele odnoszą się do kolejnych rozdziałów praktycznych tej części publikacji.

Budowanie zespołu klasowego

Jak często prezentujesz te postawy i zachowania?	1	2	3	4	5
Stwarzam przestrzeń do rozmowy o tym, co ważne dla moich uczniów i uczennic. Dbam o to, by każdy mógł zabrać głos i poczuł się usłyszany.					
Stwarzam przestrzeń do podejmowania decyzji przez uczniów i uczennice, w kwestiach, które są dla klasy wspólne. Wspieram współdecydowanie.					
Oddaję odpowiedzialność za organizację klasowych kwestii moim uczniom i uczennicom. Wierzę, że odpowiedzialność za wspólne sprawy buduje zespół klasowy.					
Doceniam wspólne sukcesy klasy. Dbam o świętowanie.					
Inicjuję takie aktywności i momenty, które pozwolą moim uczniom i uczennicom poznać się nie tylko ze „szkolnej” perspektywy.					

Wartości uczniów i wartości grupy

Jak często prezentujesz te postawy i zachowania?	1	2	3	4	5
Nie pouczam, a pytam. W codziennych rozmowach zadaję moim uczniom pytania, które zachęcają do refleksji nad własnym systemem wartości, np. Dlaczego to jest dla Ciebie ważne?					
Mówiąc o tym, co dla mnie ważne, mówię o swoich wartościach jako wychowawcy/ wychowawczynie. Modeluję tym komunikację o wartościach.					
We współpracy z uczniami i uczennicami ustalaliśmy wartości, które są ważne dla nas wszystkich – dla całej klasy.					
Dbam o to, by uwspólnić rozumienie definicji wartości, które są ważne dla całej klasy.					

Komunikacja w grupie

Jak często prezentujesz te postawy i zachowania?	1	2	3	4	5
W rozmowie z uczniami i uczennicami posługuję się faktami, a nie ocenami. Częściej mówię np. „Usłyszałam, że ci zależy”, niż „Nie mów do mnie takim tonem”.					
Wiem, że uniesiony ton i nieodpowiednia forma wypowiedzi moich uczniów nie jest „o mnie”. Wiem, że w tym momencie nie potrafią inaczej, a górę wzięły ważne dla nich emocje i sprawy.					
Jasno komunikuję swoje granice, zanim zostaną one przekroczone. Częściej mówię „Nie daję ci zgody na...”, „Nie mam zgody na to, abyście....” niż „Znowu to samo...”, „Jak mogliście...”					
Dostrzegam i nazywam potrzeby moich uczniów i uczennic.					
Świadomie rozwijam własne kompetencje komunikacyjne, dzięki czemu wspieram swoich uczniów i uczennice w skutecznej komunikacji.					

Konflikt jako zasób i potencjał

Jak często prezentujesz te postawy i zachowania?	1	2	3	4	5
Postrzegam konflikty jako naturalny etap procesu grupowego – nie „zamiatam ich pod dywan” i daję czas na to, aby wybrzmiały.					
W sytuacji konfliktowej upewniam się, czy moi uczniowie i uczennice chcą i potrzebują mojego wsparcia i uczestnictwa w rozwiązaniu konfliktu – sprawdzam, czy nie wolą zająć się tym samodzielnie.					
Nazywam fakty i uczucia osób zaangażowanych w konflikt – nie oceniam zachowania, sposobu wyrażania emocji, sposobu wypowiedzi uczniów i uczennic.					
Daję czas i przestrzeń moim uczniom i uczennicom, by konflikt wybrzmiał do końca. Nie oczekuję natychmiastowego rozwiązania, przyznania się do winy, przeprosin. Wiem, że to wymaga czasu i refleksji.					
Akceptuję złość, frustrację, rozczarowanie, rozgoryczenie, zawód, wiedząc, że to emocje, które potrzebują czasu, aby się wyciszyć.					

Dyskryminacja i wykluczenie z grupy

Jak często prezentujesz te postawy i zachowania?	1	2	3	4	5
Dostrzegam własne wzorce dyskryminującego języka.					
Unikam dyskryminacji w przydziale zadań.					
Stwarzam uczniom i uczennicom możliwość współpracy w zróżnicowanych grupach tak, aby mieli szansę poznać się z każdej strony.					
Wspieram ucznia/uczennicę w sytuacji wykluczenia, nie wyręczam go/jej – sprawdzam jak on/ona się z tym ma. Opisuję to, co widzę i wspieram w zmianie.					

Budowanie empatii

Jak często prezentujesz te postawy i zachowania?	1	2	3	4	5
Empatycznie komunikuję się z uczniami i uczennicami – dostrzegam, opisuję emocje, nie dyskredytuję ich bądź nie umniejszam ich rangi. Częściej mówię: „Rozumiem cię”; „Staram się wyobrazić sobie, co czujesz”; „Opowiedz o swojej sytuacji, abym mogła/mógł cię lepiej zrozumieć”; „Akceptuję to”; „Szanuję twoje zdanie”; „Domyślam się, że to może być dla ciebie...”; „Kiedyś byłem/byłam w podobnej sytuacji”, niż „No coś ty. Nic się przecież wielkiego nie stało”; „Nie płacz”; „Przestań krzyczeć”.					
W sytuacjach trudnych dla moich uczniów okazuję zrozumienie, nie wyręczam ich w poszukiwaniu rozwiązań, a towarzyszę w ich wypracowaniu. Mówię o tym, co dostrzegam bez krytyki i osądu.					
W rozmowie z uczniami i uczennicami słucham wypowiedzi do końca, nie przerywam, nie wypytuję, nie oceniam i nie wartościuję.					

Współpraca

Jak często prezentujesz te postawy i zachowania?	1	2	3	4	5
Inicjuję gry kooperacyjne oraz proste zadania motywujące do współpracy, ucząc w ten sposób współpracy tak jak innych umiejętności.					
Stwarzam moim uczniom i uczennicom możliwość podjęcia samodzielnych i autonomicznych działań, w których będą mieli szansę współpracować, np. wspólne projekty, organizacja klasowej wycieczki czy wyjścia.					
Wspieram uczniów i uczennice w „organizacji” współpracy – w ustaleniu listy zadań, podziale ich między sobą, ustaleniu harmonogramu.					
Rozmawiam z uczniami i uczennicami o ich wrażeniach ze współpracy z innymi, o tym, co im pomagało współpracować, a co przeszkadzało.					
Wspieram uczniowskie inicjatywy i zachęcam do autorskich działań.					

MOJE WNIOSKI

Przyjrzyj się teraz swoim odpowiedziom i zapisz wnioski, jakie z nich wyciągasz:

.....

.....

.....

MOJE WYZWANIE

A teraz zaplanuj, nad czym i w jaki sposób chcesz popracować w najbliższym czasie. Ile czasu dajesz sobie na to wyzwanie?

.....

.....

.....

Po czasie wyznaczonym na twoje wyzwanie, możesz wrócić do tabeli autorefleksji i sprawdzić, co się zmieniło. Możesz też wracać do niej co roku, aby monitorować zmiany w twoim podejściu do pracy wychowawczej.

PIGUŁKA WIEDZY

Czym jest proces grupowy?

Maciej Wojdyna

Grupa skrywa wiele tajemnic. Wprawione oko wychowawcy potrafi je odgadywać i robić z nich pożytek. Podczas pierwszego spotkania z nową klasą często mamy przygotowane jakieś zadanie, np. przekazanie informacji, planu lekcji, niektórzy przeprowadzają zabawę integracyjną. Warto jednak podczas takiego spotkania włączyć ciekawość badacza, „wyjść” na chwilę poza strukturę spotkania i zastanowić się nad kilkoma kwestiami:

- jaka jest atmosfera w klasie;
- którzy uczniowie inicjują kontakt samodzielnie, a którzy nie;
- czy są uczniowie, których postawa ciała wskazywałaby, że są zamknięci;
- czy któryś z uczniów jest pobudzony, mówi uniesionym głosem, próbując radzić sobie tym samym z napięciem?

Jednocześnie dobrze jest zwracać uwagę na **swoje reakcje** – one też są często bardzo dobrym narzędziem do dalszej pracy wychowawczej. Podczas pierwszego spotkania z nową grupą lub chwilę po jego zakończeniu znajdź moment na refleksję:

- jak czuję się w nowej grupie;
- czy jest coś, co szczególnie mi się podobało podczas spotkania;
- czy jest uczeń, którego już zapamiętałam/zapamiętałem;
- ciekawe, o kim nie pomyślałam/pomyślałem;
- a może jest coś, co wzbudziło moją obawę już na samym początku?

Te pytania „na wejście” są bardzo pomocne, aby móc zobaczyć strukturę grupy – naturalne tendencje uczniów do zajmowania określonych ról lub „miejsc” w zespole. **Za rolę uznaje się charakterystyczne sposoby zachowania uczniów w grupie.** Choć lista **ról** jest otwarta, możemy wyróżnić kilka podstawowych, które będą widoczne w większości grup. Warto dodać, że część uczniów i uczennic będzie na przestrzeni czasu pełnić różne role w grupie – niektórzy mają tendencję do płynnego przechodzenia z jednych w drugie, inni będą od początku trzymać się jednej roli. Nie ma nic złego ani w jednej ani w drugiej postawie – różnica wynika ze struktury osobowości i indywidualnych predyspozycji.

Role grupowe:

Role lidarskie:

- **lider aktywny** – ma dużą potrzebę działania, dodaje grupie energii, wykonuje ruch do przodu, pomaga grupie szczególnie na początku rozpocząć pracę;
- **lider emocjonalny** – troszczy się o dobrą atmosferę, wyczuwa nieszczeroci, korzysta ze słuchu emocjonalnego, wyczuwa nastroj w grupie. Często pomaga grupie w poradzeniu sobie z napięciami i konfliktami;
- **lider-nawigator** – podtrzymuje działanie grupowe, porządkuje chaos, porządkuje działalność lidera aktywnego.

Pozostałe role grupowe:

- **Sumienie grupy** – dba o to, by grupa nie zrobiła nikomu „krzywdy”, może wspierać kozła ofiarnego;
- **Kamikadze** – opowiada o swoich trudnościach w momencie, kiedy inni członkowie grupy nie są jeszcze na to gotowi;
- **Błazen** – żartami i humorem rozładowuje napięcie w grupie. Jest to wyjątkowo przydatne na początku rozwoju grupy. Wtedy jest wyjątkowo ceniony w grupie. Kiedy jednak grupa lepiej się pozna, może stracić swoją pozycję.
- **Szara eminencja** – stara się wpłynąć na któregoś z liderów po to, żeby uzyskać wpływ na grupę.
- **Kozioł ofiarny** – obiekt rozładowania negatywnych emocji grupy. Często są to osoby, które wcześniej pełniły w grupie rolę lidera aktywnego, kamikadze lub błazna.
- **Dobry uczeń** – stara się jak najlepiej spełniać oczekiwania prowadzącego lub lidera aktywnego.
- **Maskotka** – osoba wyróżniająca się jakąś cechą np. najmłodsza lub wyjątkowa atrakcyjna. Ma „taryfę ulgową” na stosowania określonych norm grupowych.
- **Buntownik** – osoba atakująca lidera aktywnego lub prowadzącego grupę. Często ujawnia się w konfliktowej fazie rozwoju grupy.
- **Outsider** – osoba postrzegająca swoje miejsce poza grupą.
- **Ekspert** – osoba uznawana przez grupę za specjalistę. Uczestnicy kierują do niego pytania w sytuacjach niejasności i liczą się z jego zdaniem w określonych sprawach.

Jeśli zależy ci, aby twoja grupa pracowała zgodnie, warto zwrócić uwagę, co może wpływać na jej efektywność. Dobrze zgrany zespół to przede wszystkim poczucie bezpieczeństwa wszystkich uczniów, którzy są w klasie oraz wysoki poziom satysfakcji związany z byciem w danym zespole klasowym.

Cechy efektywnej grupy

- rozumie swoje cele i zadania;
- elastycznie dostosowuje sposób działania do przyjętych celów;
- charakteryzuje się wysokim stopniem komunikacji i zrozumienia między swoimi członkami;
- indywidualne odczucia, stanowiska i poglądy wszystkich jej członków są przekazywane w sposób bezpośredni i otwarty;
- potrafi podjąć i doprowadzić do końca proces podejmowania decyzji; rozpatruje przy tym wnikliwie punkt widzenia mniejszości i zapewnia wszystkim członkom udział w podejmowaniu wszelkich ważnych decyzji;
- osiąga równowagę pomiędzy skutecznością działań zespołowych a realizacją potrzeb indywidualnych;
- zapewnia dzielenie odpowiedzialności przez wszystkich swoich członków; wszyscy mogą przedstawiać własne pomysły, rozwijać i opracowywać projekty innych, opiniować, sprawdzać wykonywalność potencjalnych decyzji, a także w inny sposób przyczyniać się do osiągnięcia celów przyjętych przez grupę i do właściwego jej funkcjonowania;
- jest zwarta, ale nie ogranicza niezależności swoich członków;
- właściwie wykorzystuje umiejętności swoich członków;

- nie jest zdominowana przez przywódcę ani przez żadnego ze swoich członków;
- jest obiektywna w ocenianiu samej siebie; nie ucieka od własnych problemów i jest zdolna do modyfikacji swoich działań;
- utrzymuje równowagę pomiędzy emocjami a rozsądkiem oraz twórczo wykorzystuje emocje, które przeżywają członkowie grupy.

Każdy zespół klasowy jest inny – w niektórych klasach uczniowie mają specjalne potrzeby edukacyjne, są też uczniowie z niepełnosprawnościami ruchowymi lub intelektualnymi, niektóre zespoły w sposób naturalny są zgrane i chętne do działania, w innych należy wspierać uczniów poprzez działania integrujące grupę. Jest jednak podobieństwo w działaniu wszystkich grup – są to tzw. **etapy procesu grupowego**, czasem nazywane fazami. Proces grupowy i jego fazy powtarzają się, niektóre etapy trwają dłużej, inne wymagają mniej czasu. Ważne, aby do procesu grupowego podchodzić z ciekawością – jest to natura grupy, którą można porównać do cykliw przyrody. Przyroda ma swoje cykle – pory roku, a grupa ma swój proces – etapy/fazy.

Etapy procesu grupowego

1. **Etap orientacji i zależności** – celem całej grupy i wszystkich jej członków jest przynależność do grupy. Członkowie grupy przyglądają się sobie, orientują się, kto jest w grupie. Dominuje wtedy lęk, niepokój, napięcie, wahanie, ciekawość, obawa, niechęć do wyrażania własnych opinii. Członkowie grupy często nie wiedzą o tych uczuciach i stanach, nie mają takiej świadomości.
2. **Etap buntu, różnicowania się, konfliktu** – celem grupy jest wyodrębnienie się i zróżnicowanie. Co się wtedy dzieje? Uczestnicy odczuwają złość, występują spory, kłótnie, wyznaczanie własnego terytorium, dominuje złośliwość, uwagi, krytyczne oceny, pojawiają się koalicje, podgrupy, sojusze. Ujawniają się walki i rywalizacja, okazywanie wrogości. Jest to moment, kiedy grupie przestaje się podobać, jest to faza konfliktu i buntu grupy przeciwko prowadzącemu.

Na tym etapie pracę w klasie należy skoncentrować wokół: nauki budowania informacji zwrotnej, pokazywania, jak konstruktywnie rozwiązywać konflikty bez wzajemnego krzywdzenia się i agresji; pozwalaniu, aby każdy uczeń wypowiedział się do końca.
3. **Etap spójności i konstruktywnej współpracy** – uczestnicy mają wrażenie, że ich grupa jest świetna, najlepsza, zmniejsza się krytycyzm, ale jednocześnie wzrasta też chęć do współpracy dla dobra wspólnego. Pojawiają się różne normy grupowe, więcej kompromisów, przejawianie miłych uczuć.
4. **Etap końcowy** – rozpad wspólnoty, zakończenie pracy. Następuje bez względu na to, jak pracuje dana grupa. Ma pokazać członkom grupy, jak zdobyte umiejętności, sprawności mogą przydać się w życiu i sprawdzić, z czym uczestnicy grupy kończą.

Na koniec warto wspomnieć o **siłach tkwiących w grupie**. Już samo bycie w zespole klasowym, może być dla uczniów i uczennic motorem do osobistego rozwoju. Niesieni siłą grupy nawet nie zauważają, że zaczynają się rozwijać.

Uczeń w zgranym zespole klasowym:

- uczy się odpowiedzialności za decyzje, które wpływają na innych;
- jest w dynamicznych relacjach rówieśniczych;
- mierzy się z rozwiązywaniem konfliktów;
- uczy się współpracy;
- poznaje inne rozwiązania, które mogą zaproponować inni członkowie grupy.

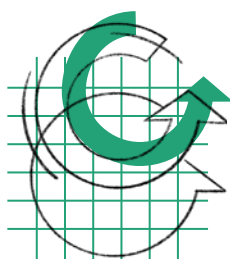
Zachodzące zmiany cywilizacyjne oddalają młodych ludzi od grupy. Rozwój technologii wpłynął na zmianę w przestrzeni potrzeb społecznych nowego pokolenia. Coraz rzadziej grupa rówieśnicza jest stawiana przez uczniów na pierwszym miejscu (co jeszcze do niedawna było oczywistym wyborem dorastających ludzi). Nasi uczniowie będą obywatelami przyszłości, której my możemy się nawet nie domyślać.

To, co dobrego możemy zrobić dla naszych uczniów, to pokazywać im korzyści i moc płynącą z przynależności do grupy. Pokazywać, że prawdziwe, oparte na zaufaniu i szacunku relacje nie mogą być niczym zastąpione. Możemy rozmawiać z uczniami o roli koleżeństwa i przyjaźni, pokazując drzemiący w nich potencjał, wspierać rozwój ucznia w grupie, jego starania, odkrywać jego talenty, które mogą się wyłonić tylko w zespole rówieśników. Możemy tworzyć takie środowisko szkolne, aby bycie w grupie było w nim wartością. Wyzwaniem nowych czasów jest pokazywanie uczniom atrakcyjności płynącej z bycia częścią grupy.

Dlaczego budowanie zespołu jest najważniejsze? Ponieważ ten proces rozpoczyna się w dniu przekroczenia przez wychowawcę progu sali podczas pierwszego spotkania z nową klasą i trwa do momentu ukończenia wspólnej drogi. Wychowawca staje się budowniczym – jego zaprawą murarską są umiejętności komunikacyjne, a cegiełkami wszystkie interwencje wychowawcze. Czy jesteśmy tego świadomi, czy nie, tych cegiełek jest kilkaset w każdym tygodniu. W tym rozdziale przyjrzymy się skutecznym interwencjom, które są pomocne w budowaniu zespołu klasowego.

Budowanie zespołu klasowego

Maciej Wojdyna

Codziennie sytuacje szkolne – wskazówki

USK, czyli Unikatowy System Komunikacji waszej klasy.

Ustal sposób komunikacji ze swoimi uczniami i uczennicami. Zapytaj ich, jakie mają pomysły – pozwól współdecydować. Zaangażuj uczniów, aby przekazywali sobie informacje. Stwórzcie sobie system powiadomień. Rozmawiajcie o skutecznych i nieskutecznych sposobach porozumiewania się między wami. Eksperymentujcie, aż znajdziecie taką formę, w której informacje w waszej klasie będą przekazywane skutecznie i szybko.

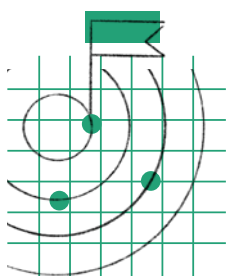
Oto lista skutecznych sposobów komunikacji, które mogą posłużyć jako inspiracje:

- nauczyciel przekazuje ważną informację przewodniczącemu klasy, ten przekazuje ją reszcie klasy (sprawy małej wagi, które trzeba szybko przekazać);
- wychowawca wraz z uczniami mają wspólną grupę komunikacyjną (np. Messenger, WhatsApp) – tam nauczyciel umieszcza różne informacje ważne dla uczniów (ta metoda dotyczy tylko krótkich komunikatów organizacyjnych);
- raz w tygodniu uczniowie spotykają się na długiej przerwie w klasie i tam omawiają ważne sprawy, przewodniczący klasy po spotkaniu przekazuje informacje nauczycielowi (np. nauczyciel prosi o propozycję spędzenia klasowej wigilii);
- wychowawca na godzinie wychowawczej „dzieli się czasem” z uczniami, podczas zajęć uczniowie dyskutują między sobą, ustalają stanowisko (np. wychowawca prosi o propozycję wyjść, które byłyby dla uczniów atrakcyjne – to świetne zadanie, aby uczniowie przygotowali dla wychowawcy np. 5 propozycji).

Współdecydowanie i zaangażowanie uczniów.

Warto od samego początku pokazywać uczniom i uczennicom, że klasa jest wspólnotą. Pamiętaj, że nie musisz o wszystkim decydować sam lub sama. W zależności od możliwości twojego zespołu kwestię podejmowania decyzji można przedstawić na różne sposoby:

- Współdecydowanie: uczniowie zupełnie inaczej podejść do realizacji zadania, jeśli będą czuć, że jest to ich zadanie, na które sami się zdecydowali; np. wyjścia klasowe – możesz poprosić swoich uczniów o sprawdzenie repertuaru kin, teatrów, ważnych wydarzeń kulturalnych w okolicy szkoły.
- Oddawanie decyzji: imprezy klasowe to przestrzeń, w której uczniowie mogą kształtować swoje preferencje. Zachęcamy do eksperymentowania w tym obszarze. To też świetne miejsce, aby nauczyć się wyciągać wnioski z ewentualnych porażek. Uczniowie sami mogą od początku do końca przygotować np. spotkanie grudniowe, które nie musi być klasową „wigilią” a np. podsumowaniem roku kalendarzowego.
- Głos doradczy: wszyscy lubimy być usłyszani. Nawet jeśli nie wybierzesz opcji, którą zaproponowali twoi uczniowie, to będą mieli poczucie, że na jakimś etapie brali udział w procesie decyzyjnym. Przykładem może być tablica w klasie lub przed salą i tworzenie dekoracji albo tworzenie kącika tematycznego.

Działania specjalne – inspiracje

Nie zapominaj o **podsumowaniach i świętowaniu**. To niezwykle rozwija świadomość – buduje w uczniach i uczennicach poczucie bezpieczeństwa – to raz, a dalej przekłada się na satysfakcję, która jest świetnym budulcem dla grupy.

Świętowanie to bardzo ważny etap w procesie wychowawczym – zbyt często kładziemy akcent na wymaganie, stawianie celów. Natomiast gdy wraz z naszymi uczniami osiągamy sukces, temat jakby się rozpuszcza, zapominamy, przestaje nas interesować.

Warto w tym momencie zrobić „stop-klatkę” – ustalić z grupą sposób świętowania. I nie chodzi tu o wielkie nakłady finansowe – walutą jest dostrzeżenie trudu, zaangażowania i wzajemna wdzięczność.

Jest wiele sposobów na podkreślenie ważnych momentów. Można np.:

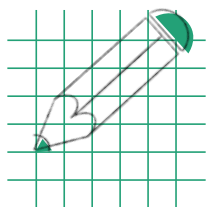
- zorganizować wyjście klasowe, na które umówiliście się, jeśli uda Wam się osiągnąć zamierzony cel;
- obejrzeć podczas godziny wychowawczej film, który jest ważny dla twoich uczniów;
- wykonać pamiątkowe zdjęcie w momencie zakończenia zadania – zdjęcie powieszone w klasie będzie przypominać wszystkim chwile związane z sukcesem klasy;
- po skończonym zadaniu wyjść na boisko i puszczać latawce, jeśli to będzie atrakcyjne dla twojej grupy;
- włączyć ulubione utwory muzyczne uczniów i uczennic;
- zagrać w gry planszowe;
- przygotować poczęstunek np. ciastka z herbatą;
- wręczyć dyplomy albo certyfikaty;
- spędzić czas tak, jak uczniowie chcą, np. zagrać mecz na boisku albo w „państwa-miasta”.

Jeśli wybraliście samorząd, to znajdź czas, aby zapytać grupę, jak się z tym wyborem czuje. Po miesiącu pracy możecie poświęcić część godziny wychowawczej na to, aby klasa i wychowawca powiedzieli o mocnych stronach współpracy z samorządem klasowym. Uczniowie, którzy pełnią funkcje w klasie, mogą powiedzieć z czego są najbardziej dumni podczas działania na rzecz klasy, czego się nauczyli. Samo zauważenie pracy na rzecz społeczności klasowej jest wielkim docenieniem.

Jeśli pracowaliście na przykład nad punktualnością, to zapytaj swoich uczniów, jak się z tym mieli. Możesz przygotować dla swoich uczniów „wklejki” do dzienniczków, aby każdy dzień, który zaczęli punktualnie, zaznaczali sobie np. uśmiechniętą buźką. Podsumowując zadanie, poszukajcie wspólnie plusów związanych z tym obszarem:

- przychodząc wcześniej do szkoły nie zaczynam dnia w napięciu, stresie;
- mogę przed lekcją porozmawiać z koleżankami i kolegami;
- mogę sobie wszystko przygotować przed lekcją.

Świętujcie!

Godzina do dyspozycji wychowawcy – ćwiczenie

PIERWSZY KRĄG

Usiądźcie w kole. Na chwilę zapomnij o wszystkich formalnościach, które są od ciebie wymagane – zgody, usprawiedliwienia, regulaminy i zasady oceniania. Usiądź ze swoimi uczniami – spójrz na nich, jeśli to możliwe, wyłącz obawy i ocenę, a włącz ludzką ciekawość. To, co wydarzy się podczas zajęć w kręgu, zależy w dużej mierze od tego, na co ty jako wychowawca będziesz gotowy/a.

Czas trwania: 45 minut

Materiały i środki dydaktyczne:

- Krzesła ustawione w kole
- Przedmiot do przekazywania np. maskotka

Grupa docelowa: uczniowie klas 4-8 (zajęcia najlepiej przeprowadzić na jednej z pierwszych godzin wychowawczych)

Przebieg ćwiczenia:

1. Uśmiechnij się, weź głęboki oddech, włącz ciekawość.
2. Powiedz uczniom i uczennicom, że to wasz pierwszy krąg. Podczas krótkiego wprowadzenia możesz opowiedzieć o tradycji kręgów.

Dawne plemiona zwoływały kręgi zawsze, gdy trzeba było omówić coś ważnego dla całej społeczności. Krąg jest symbolem jedności i równości – nie ma rzędów i podziałów.

3. Ustalcie trzy zasady, które będą obowiązywały w waszym kręgu. Jeśli uczniowie będą mieli trudności z ustaleniem zasad, możesz zaproponować:
 - a) Zaufanie – nie rozmawiamy z innymi o tym, co usłyszeliśmy podczas zajęć w kręgu.
 - b) Szacunek – nie komentujemy tego, co usłyszeliśmy.
 - c) Tolerancja – staramy się rozumieć innych, nie oceniać.
4. Pozwól zdecydować uczniom!

Niech uczniowie sami zdecydują, kto chce mówić pierwszy i co chcą o sobie powiedzieć. Później niech uczniowie przekazują sobie przedmiot – kto ma przedmiot, ten ma głos.

Jeśli pozwolisz uczniom zdecydować o kolejności wypowiedzania się oraz o tym, co będą mówić, będziesz mógł zbudować sobie socjogram grupy – dowiesz się, kto jest bardziej śmiały oraz co jest ważne dla twoich uczniów. Pozwól, aby uczniowie bardziej nieśmiali powiedzieli ciszej lub mniej – świat nie jest tylko dla ekstrawertyków. Twoi uczniowie bardzo to docenią.

5. Nie zapomnij o sobie!

Wybierz moment, w którym chcesz zabrać głos. Zastosuj się do waszych zasad. Powiedz wtedy, kiedy będziesz gotowy/a i tyle, ile będziesz chciał/a. Twoi uczniowie na pewno są ciebie bardzo ciekawi.

- *6. Jeśli zostanie czas, poproś uczniów, aby ustawili się w rzędzie bez używania słów zgodnie z kolejnością zabierania głosu. To będzie ciekawe zadanie na współpracę.

Omówcie na koniec, co było największym wyzwaniem w tym zadaniu. Zapytaj uczniów, jakie alternatywne formy komunikacji zostały przez nich użyte podczas ustawiania się. Zastanówcie się wspólnie, gdzie można je zastosować w codziennym życiu.

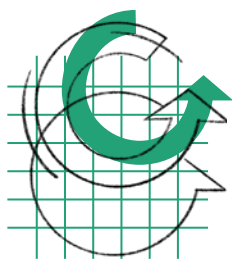
Informacja zwrotna: Po ćwiczeniu udziel uczniom i uczennicom informacji zwrotnej. Unikaj ocen! Podkreślaj, że to twój punkt widzenia. Używaj komunikatów „ja”. Pamiętaj, że w ten sposób modelujesz, jak uczniowie mogą nawzajem komunikować się między sobą. Podziękuj za otwartość. Nazwij, co się wydarzyło (opowiedz o atmosferze, która panowała na zajęciach, czy sprzyjała otwieraniu się przed grupą, czy nie), opowiedz co widziałeś/eś – docień otwartość uczniów. Poproś uczniów, aby odpowiedzieli na pytanie, czy łatwiej im było mówić, czy słuchać (to ważna informacja dla ciebie, ale i dla nich).

Zwróć na to uwagę: Pilnuj czasu – możesz poprosić jednego z uczniów, aby wraz z tobą sprawdzał, ile macie czasu. To ważne, aby każdy z grupy mógł się wypowiedzieć. Jeśli ktoś nie będzie chciał zabrać głosu – nie naciskaj. To jest po prostu informacja, że ktoś nie jest gotowy na zabranie głosu na forum klasy (to może być w przyszłości świetny obszar do pracy z tym uczniem lub uczennicą).

Budzenie świadomości w temacie własnych wartości to lekcja samopoznania. Refleksja wokół tego, co jest dla mnie najważniejsze, ważne, mniej ważne, jest źródłem bardzo ciekawych informacji i może być inspiracją do rozwoju. Jak rozpoznać i nazwać wartości uczniów i uczennic i jak „złapać” wartości grupy? O tym w poniższym rozdziale.

Moje wartości a wartości grupy

Maciej Wojdyna

Codziennie sytuacje szkolne – wskazówki

Zamiast pouczać – pytaj.

Jeśli chcesz, aby twoi uczniowie i uczennice rozpoznawali, co jest dla nich ważne, stwarzaj sytuacje, które ich zachęcą lub wręcz sprowokują do refleksji na temat własnego systemu wartości.

np. Jeśli widzisz ucznia, który opowiada z ekscytacją o jakimś temacie...

Zadaj pytania:

- Czy to jest dla ciebie ważne?
- Dlaczego to jest dla ciebie ważne?
- Czy to jest ważniejsze niż?

Innym przykładem będzie sytuacja, kiedy uczeń lub uczennica zrobi coś, co jest zachowaniem niepożądanym, np. obrazi słownie innego ucznia.

Zadaj pytania:

- Czy relacje z rówieśnikami są dla ciebie ważne?
- Czy ważniejsze w tej sytuacji jest postawienie na swoim, czy znalezienie rozwiązania?

Na podstawie tych dwóch pytań, możesz udzielić informacji zwrotnej:

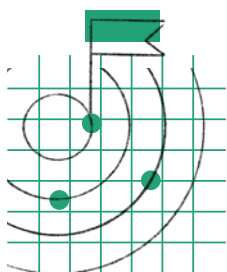
Słyszę, że dla ciebie na ten moment ważne jest...

Wartości, które są ważne w naszej klasie.

Nie czekaj na kryzys, aby powiedzieć uczniom i uczennicom, jakie wartości są dla ciebie ważne. Każdy dzień jest dobry, aby w neutralnych sytuacjach mówić o tym, nad czym będziecie pracować. Dobrym pomysłem jest wybranie jednego obszaru na tydzień. Pamiętaj, że w trakcie dojrzewania uczniów, ich wartości będą/mogą się zmieniać.

Etapy pracy nad systemem wartości.

1. Zanim przeprowadzisz zajęcia związane z systemem wartości, stwórz sytuacje, aby twoi uczniowie mogli się trochę o nich dowiedzieć. Dobrym sposobem jest zrobienie gazetki w sali, na której będą wymienione różne wartości (możesz na początku wybrać 20).
20 przykładowych wartości:
odwaga, współczucie, życzliwość, ciekawość, miłość, ambicja, wolność, równość, zaufanie, wiedza, umiejętności, spokój, otwartość, optymizm, rozwój, uczciwość, działanie, tradycja, harmonia, nadzieja
2. Od początku pracy z klasą jasno mów o swoich wartościach – o tym, co dla ciebie jako wychowawczynie/wychowawcy jest ważne, a czemu mówisz wyraźne STOP.
3. Stwórzcie swój katalog wartości klasowych. Dobrą praktyką jest wybranie od 3 do 5 wartości. Mamy wtedy największą szansę na to, że uczniowie je zapamiętają i przy okazji będą mogli je zgłębić.
4. Wywieście je w widocznym miejscu w klasie z tytułem „To jest dla nas ważne”.
5. Na dalszym etapie pracy nad systemem wartości klasy, poproś uczniów i uczennice, aby wypowiedzieli się, jak rozumieją te wartości, jakie korzyści czerpią, gdy postępują w zgodzie z nimi. Wybierz formę, która najbardziej pasuje do twojej grupy: rysunki, komiksy, krótkie formy literackie lub pozwól je wybrać samym uczniom, jeśli są już na to gotowi.
6. Za pół roku wywołaj dyskusję wokół tematu wartości klasowych. Sprawdźcie, na jakim etapie jesteście – czy nadal są aktualne, a może zmieniła się kolejność, może na ten moment co innego jest na pierwszym miejscu? To może być bardzo ciekawe!
7. Jeśli w bieżącej pracy wychowawczej występuje problem z jakimś obszarem np. z zaufaniem, powiedz swoim uczniom, że:
 - zauważyłaś/eś trudność w obszarze zaufania i ten tydzień to czas, w którym będziesz często ten temat poruszać, zachęcać do refleksji i działania wokół niego;
 - zapytaj uczniów, jak ją rozumieją, powiedz, jak ty ją widzisz, podziel się z uczniami swoją motywacją do pracy nad tym obszarem;
 - daj informację zwrotną pod koniec tygodnia – zbierz wszystkie działania wokół pracy nad danym obszarem, zapytaj uczniów o refleksje nad pracą.

Działania specjalne – inspiracje

Praca wokół osobistych wartości i wartości grupy nie należy do najłatwiejszych ze względu na to, że niektórym dzieciom trudno może być na początku zrozumieć, czym one są.

Dużym ułatwieniem w codziennej pracy mogłoby być stworzenie **piramidy wartości**.

W zależności od materiałów, którymi dysponujesz, może to być narysowana piramida, może to być interaktywna mata na rzepy, na której będzie umieszczona grafika piramidy. W dowolnym miejscu klasy umieść przygotowaną piramidę, a obok wypisane na mniejszych prostokątach wartości, które uczniowie będą sobie mogli na nią przyczepiać. Tę piramidę możesz wykorzystywać na wiele sposobów:

- Uczniowie i uczennice w dowolnym momencie dnia mogą sobie do niej podchodzić i układać swoją hierarchię wartości.
- Mogą pracować w dwójkach – jeden uczeń układa hierarchię wartości, a drugi pyta:
Dlaczego wybrałeś taką kolejność?
Czym dla ciebie jest dana wartość?
- Piramida może być wykorzystywana do pracy z całą klasą – na przykład, gdy nauczycielka/nauczyciel chce pracować w danym czasie nad konkretnymi wartościami. Pomoc ta może świetnie zilustrować to, co będzie ważne i poruszane w danym tygodniu.
- Na piramidzie można umieścić daną wartość i poniżej przyczepić konkretne działania klasy, które będą skupiały się wokół niej.

Drugim pomysłem na działanie pozalekcyjne będzie całoroczny projekt **wartości na każdy miesiąc**.

Celem działania będzie poznanie wartości, którymi należy kierować się w życiu oraz refleksja nad własnym systemem wartości.

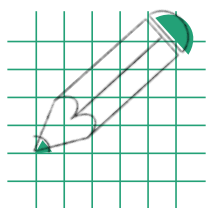
Na każdy miesiąc przydzielona jest jedna wartość.

- Wybór wartości w poszczególnych miesiącach wynika z przypadających na dany miesiąc świąt, uroczystości lub wydarzeń z życia klasy;
 - Wartości podawane będą jako „Hasła miesiąca” na gazetce klasowej.
1. Takie zadania możecie podejmować na godzinach wychowawczych, lekcjach przedmiotowych, tworzyć do nich prace plastyczne, literackie, dramowe.
 2. Zadbajcie o dokumentowanie waszych działań – możecie robić zdjęcia, zaproponować któremuś uczniowi lub grupie uczniów, aby przygotowali na koniec roku prezentację dotyczącą całego projektu.
 3. Podsumowaniem projektu może być praca plastyczna wykonana wspólnie przez całą klasę
pt. „Kalendarz wartości klasy x. „.

Poniżej propozycja wyboru wartości oraz świąta, które wypadają w danym miesiącu.

miesiąc	wartość	święto
Wrzesień	ciekawość	Rozpoczęcie roku szkolnego
Październik	współpraca	Dzień Edukacji Narodowej
Listopad	patriotyzm	Święto Niepodległości
Grudzień	empatia	Międzynarodowy Dzień Wolontariusza (5.12)
Styczeń	szacunek	Dzień Babci i Dziadka

Luty	życzliwość	Światowy Dzień Przytulania
Marzec	tolerancja	Międzynarodowy Dzień Walki z Dyskryminacją Rasową (21.03)
Kwiecień	rzetelność	Światowy Dzień Książki i Praw Autorskich (23.04)
Maj	rodzina	Dzień Matki (26.06)
Czerwiec	świadomość własnych praw i obowiązków	Dzień Dziecka (1.06)

Godzina do dyspozycji wychowawcy – ćwiczenie

WARTOŚCI W DZIAŁANIU

Czas na pracę z wartościami w działaniu. Nic tak nie otwiera uczniów, jak możliwość samodzielnego tworzenia. Uczniowie i uczennice będą tworzyli komiksy, których bohaterami będą wymyślone przez nich postaci, które będą miały na imię tak samo, jak wylosowane wartości. W tym zadaniu niejako ożywią wartości i wymyślą im cechy istot żyjących. Dzięki czemu w działaniu będą mogli zastanowić się, jak postępować „zgodnie z jakąś wartością” i przy tym dobrze się bawić!

Czas trwania: 45 minut

Materiały i środki dydaktyczne:

- opcjonalnie w ramach inspiracji przed lekcją można obejrzeć z klasą film „W głowie się nie mieści” (oryginalny tytuł „Inside Out”) jako inspirację do tworzenia własnych postaci uosabiających abstrakcyjne pojęcia
- kartka A4 podzielona na 6 części lub „storyboard” (załącznik 1)
- przygotowane karteczki do losowania z nazwami wartości (załącznik 2)

Grupa docelowa: uczniowie klas 4–6

Przebieg ćwiczenia:

1. Każdy uczeń i uczennica losuje 3 wartości.
2. Wszyscy uczniowie dostają kartki podzielone na sześć części (storyboards – scenorysy).
3. Przedstaw uczniom cel zadania – ich zadaniem jest:
 - wykonanie komiksu, którego bohaterami będą trzy wylosowane wartości;
 - fabuła komiksu oraz sposób przedstawienie bohaterów są dowolne.

Zachęć uczniów do twórczego podejścia do zadania – zapytaj, jakie cechy mogą mieć dani bohaterowie, jak mogą wyglądać.

4. Uczniowie pracują samodzielnie nad fabułą komiksu, rysują, wymyślają dialogi.
5. Na koniec zadania poproś każdego z uczniów, aby wybrał jedną scenę ze swojego komiksu i opowiedział, co się na niej wydarzyło.

Informacja zwrotna: Poproś uczniów i uczennice, aby powiedzieli do której wylosowanej wartości jest im najbliższej. To pytanie możesz zadać też w inny sposób – do którego z wymyślonych przez siebie bohaterów jest ci najbliższej? Zapytaj też, które z wartości są dla twoich uczniów najmniej zrozumiałe – zróbcie listę. To świetna inspiracja do dalszej pracy!

Zwróć na to uwagę: Pozwól uczniom błędzić. Świat wartości jest trudny dla dorosłych, a co dopiero dla dzieci. Już niezwykle cenne jest to, że zapraszasz je na lekcje i dajesz im przestrzeń. W tym zadaniu skup się bardziej na rozumieniu wartości przez uczniów i uczennice, niż na ich słownikowych definicjach – na to jeszcze przyjdzie czas w życiu twoich uczniów.

W ramach inspiracji możesz wylosować jedną wartość dla siebie i narysować ją na tablicy – uczniowie to uwielbiają!

ZAŁĄCZNIK 1.

Tytuł scenorysu (storyboardu):

Scena	Scena	Scena

Scena	Scena	Scena

ZAŁĄCZNIK 2.

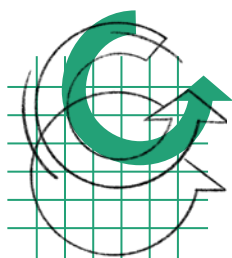
ODWAGA	WSPÓŁCZUCIE	ŻYCZLIWOŚĆ	CIEKAWOŚĆ
MIŁOŚĆ	AMBICJA	WOLNOŚĆ	RÓWNOŚĆ
ZAUFANIE	WIEDZA	UMIEJĘTNOŚCI	SPOKÓJ
OTWARTOŚĆ	OPTYMIZM	ROZWÓJ	UCZCIWOŚĆ
DZIAŁANIE	TRADYCJA	HARMONIA	NADZIEJA

ODWAGA	WSPÓŁCZUCIE	ŻYCZLIWOŚĆ	CIEKAWOŚĆ
MIŁOŚĆ	AMBICJA	WOLNOŚĆ	RÓWNOŚĆ
ZAUFANIE	WIEDZA	UMIEJĘTNOŚCI	SPOKÓJ
OTWARTOŚĆ	OPTYMIZM	ROZWÓJ	UCZCIWOŚĆ
DZIAŁANIE	TRADYCJA	HARMONIA	NADZIEJA

Komunikacja jest labiryntem, po którym poruszamy się wraz z naszymi uczniami i uczennicami. Granice w tym labiryncie możemy symbolicznie zobaczyć jako jego ściany, które zmuszają nas, by zmienić kierunek drogi. W końcu uczymy się siebie i osiągamy cel – porozumienie. W tej części będziemy szukać skutecznych dróg komunikacji, uczyć się wyrażać swoje potrzeby oraz sygnalizować granice.

Komunikacja w klasie – moje potrzeby i granice

Maciej Wojdyna

Codziennie sytuacje szkolne – wskazówki

Zielone światło dla treści, żółte światło dla formy

W codziennej komunikacji ze swoimi uczniami i uczennicami zwracaj uwagę na dwie rzeczy:

1. Treść wypowiedzi.
2. Formę, czyli sposób, w jaki uczeń lub uczennica się do Ciebie zwraca.

Pomoże ci w tym ćwiczenie „Zielone światło dla treści, żółte światło dla formy”.

Zbyt często zostawiamy uczniów z komunikatami typu: „nie tym tonem”, „nie mów do mnie w taki sposób”. Niestety, większość uczniów nie do końca rozumie, o co może chodzić z „tym tonem”, czy „sposobem”. Tu potrzebujemy precyzji!

Jeśli uczeń zwraca się do nas z trudną dla niego sprawą i zamiast załatwić ją grzecznie, spokojnie i kulturalnie, zaczyna na nas krzyczeć, jest to sygnał, że ta sprawa jest dla niego trudna i z dużym prawdopodobieństwem sam sobie z nią nie radzi. I możliwe, że jest to jedyna strategia komunikacyjna jaką do tej pory poznał.

Warto tu zastosować komunikat „1,2,3”!

1. *Widzę, że to o czym mówisz, jest ważne dla Ciebie i wywołuje duże emocje.*
2. *Zielone światło dla treści: Usłyszałam/usłyszałem, że zależy ci na...*

Żółte – czasem czerwone – światło dla formy: ...Czy umiałabyś/umiałbyś powiedzieć o tym w inny sposób?

Czasem już w tym momencie uczeń próbuje zmienić formę swojej wypowiedzi. W ogóle zwraca uwagę, że jest coś takiego jak forma/sposób wypowiedzania treści.

3. Formułowanie nowego komunikatu.
 - a) W idealnym świecie uczeń sam formułuje nowy komunikat, którego forma jest spójna z treścią i możliwa do przyjęcia. Ale wiemy, że idealny świat istnieje tylko w bajkach.
 - b) Najskuteczniejszą metodą nauczania odpowiedniej formy komunikatu jest modelowanie.

Oto propozycja interwencji:

- „Jeśli zależałoby mi na tej sprawie, mówiłabym/mówiłbym spokojnie, przygotowałabym/przygotowałbym sobie wcześniej argumenty.”
- „Powiedz mi teraz dwa komunikaty o tej samej treści, ale w innej formie. Pierwszy wykrzyczę, drugi powiem spokojnie. Która z form jest łatwiejsza do przyjęcia? Na który komunikat reagujesz pozytywnie?”

Mów jasno o swoich granicach

Niestety w naszej kulturze zawodowej mówienie o granicach nie jest zbyt popularne.

Ciekawe, ilu uczniów zastanawia się nad tym, jakie granice mają ich nauczyciele. Mówienie o swoich granicach jest supermocą i wstępem do długowieczności. Nauczyciele i nauczycielki najczęściej zaznaczają swoje granice nie wprost – po fackie przekroczenia granicy denerwują się na uczniów, zdarza się im podnieść głos, w niektórych przypadkach dochodzi do „cichych dni” albo tradycyjnego „ja im teraz pokażę”.

Spróbujmy inaczej.

W momencie, gdy któryś z uczniów przekroczy twoje granice:

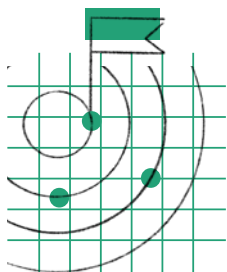
1. Zrób STOPKLATKĘ. Zatrzymaj się.
2. Jeśli było to w obecności innych uczniów, możesz sprawę omówić przy nich. Warto dodać komunikat: „Ponieważ sprawa wydarzyła się w waszej obecności, chciałabym/chciałbym omówić ją także z wami.”
3. W przypadku granic nie należy pozwalać uczniom zgadywać. Jest to temat wywołujący dużo emocji.
4. Powiedz jasno, że zostały przekroczone twoje granice.
 - a) Nazwij, co zobaczyłaś/zobaczyłeś. Np.:

Janku, na przy całej klasie zacząłeś krzyczeć, że jestem oszustem, bo nie przyznałem ci punktu za zadanie.
 - b) Powiedz, na co się nie zgadzasz.

Oto kilka propozycji komunikatu:

- *Nie życzę sobie, abyś nazywał mnie oszustem.*
 - *Proszę, abyś mnie nie nazywał oszustem – jest to nieprawdą.*
 - *Źle się z tym czuję, że nazwałeś mnie oszustem.*
 - *Nazywając mnie oszustem, przekroczyłeś moją granicę.*
- c) Nie denerwuj się na Janka – jemu nadal będzie chodziło o ten punkt. Dopóki nie załatwisz z nim sprawy, jego głowa będzie zajęta „walką o punkt”.

- d) Załatw sprawę – przyjmij lub odrzuć oskarżenie. Zaznaczyłaś/zaznaczyłeś granicę, ta sprawa jest załatwiona. Przejdź do merytorycznego rozwiązania – to bardzo imponuje uczniom. To o takich nauczycielach mówi się potem, że „byli ponad to”.

Działania specjalne – inspiracje

Gadające ciała, czyli mowa ciała

Stwórzcie w swojej klasie **Dzień Gadających Ciał!** Postarajcie się w jak największym stopniu używać komunikatów płynących z ciała. Wykluczcie, na ile tylko to możliwe, komunikację werbalną. Podczas takiego dnia warto poruszyć następujące kwestie w uczniach:

1. Jak „gada” ciało? Czyli: co do nas mówi? Jak odczytywać sygnały z ciała?
2. Komnata luster. Poproś uczniów i uczennice, aby stanęli naprzeciwko siebie i ze sobą rozmawiali bez słów, tylko za pomocą gestów. Poproś ich, aby po skończonej zabawie udzielili sobie informacji zwrotnej, co zrozumieli z niewerbalnych komunikatów.
3. Ciuch w ruch!

Tego dnia możecie puścić wodzę fantazji! Przecież za pomocą stroju można wyrazić więcej niż za pomocą tysiąca słów. Wie o tym doskonale królowa angielska, która z racji piastowanego urzędu musi być dość powściągliwa, w związku z czym zdarza się, że detale jej garderoby (np. broszki) są manifestem politycznym.

Przebierzcie się – zamanifestujcie coś swoim strojem.

- a) Porozmawiajcie na forum klasy, jak odczytujecie manifesty wyrażone strojem.
- b) Jakie macie odczucia w związku z ze strojami innych – poczuliście się bardziej sprowokowani, a może zaintrygowani?
- c) Nie zapomnijcie o pamiątkowych zdjęciach.

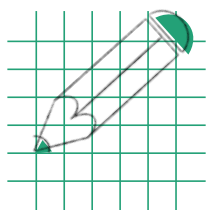
Zdjęcia warto przechować i wykorzystać np. za rok. To okazja, by zrobić zajęcia związane z ubiorem i zapytać uczniów, czy dziś ubraliby się tak samo albo co sądzą o swojej kreacji sprzed roku. To zadanie będzie bardzo ciekawe dla uczniów. Pokaże im zmianę, która zachodzi w nich, jakiś proces, drogę. Choć przede wszystkim będzie to dla nich świetna zabawa!

4. Bal maskowy

Poprowadź lekcję w masce. Załóż maskę i zachowuj się normalnie, po prostu prowadź zajęcia.

Omawiając zajęcia z uczniami, poproś ich o informacje zwrotne:

1. Jak im się ciebie słuchało, gdy nie widzieli twojej twarzy?
2. Czego im brakowało? A może widzieli w tym jakieś korzyści?
3. Porozmawiajcie o mimice twarzy – o wyrażaniu emocji i ich odczytywaniu.
4. Nie zapomnij powiedzieć, jak ty się czułeś/czułaś prowadząc zajęcia w masce, jakie reakcje uczniów zauważyłeś/zauważyłaś. Powiedz o tym, co było innego w lekcji, gdy miałeś/miałaś zasłoniętą twarz.

Godzina do dyspozycji wychowawcy – ćwiczenie

POCIĄG DO RELACJI

Pojęcie „relacja” dla uczniów jest dość abstrakcyjne, większość z nich wie, że to coś związanego z ludźmi i że chyba dużo się przy tym trzeba napracować. Spróbujemy więc pomóc zobrazować samo pojęcie relacji – zobaczyć, że to jest właśnie... no co to jest?

Relacja to jest to „coś” pomiędzy ludźmi – chodzi o wyrażanie emocji, uczuć i postaw między nimi.

Czas trwania: 45 minut

Materiały i środki dydaktyczne:

- tablica
- sznurki długości 1-1,5 metra (jeden sznurek na dwoje uczniów), mogą być skakanki

Grupa docelowa:

uczniowie klas 4-8

Przebieg ćwiczenia:

1. Narysuj na tablicy rysunek poglądowy (bez obaw, dość łatwy):
 - z lewej strony tablicy rysujesz tablicę informacyjną z nazwą jednej miejscowości, a z prawej strony tablicę z nazwą drugiej miejscowości.
 - pomiędzy tablicami rysujesz tory kolejowe.

np. WARSZAWA ##### GDAŃSK

2. Zadaj uczniom i uczennicom pytanie:

Jak mówimy o pociągu jadącym z Warszawy do Gdańska?

Odpowiedź: Pociąg relacji Warszawa-Gdańsk.

3. Wytłumacz uczniom związek między twoim rysunkiem a tematem zadania.
*Odległość między miastami jest metaforą relacji między dwojgiem ludzi.
I tak jak pociąg podróżuje między dwoma miastami, tak między ludźmi podróżują – uczucia i emocje.*
4. Zapytaj uczniów, czy miałby inne pomysły na zobrazowanie relacji międzyludzkich, czy przychodzą im do głowy inne porównania. Porozmawiajcie o nich.
5. W drugiej części ćwiczenia wylosuj pary, w których uczniowie będą pracować:
 - poproś uczniów, aby stanęli naprzeciwko siebie;
 - każdej parze daj sznurek, niech każdy z pary złapie za jeden jego koniec.
6. Następnie poproś uczniów, aby pokazywali za pomocą sznurka:
 - napięcie w relacji (uczniowie zapewne mocno napną sznurki);
 - konflikt – „każdy ma rację i nie chce odpuścić” (zapewne zaczną się „przeciąganie liny”);
 - równowagę w relacji;
 - upór jednej ze stron;
 - brak napięcia w relacji – „rozluźnienie” .
7. Usiądźcie w kole, aby omówić zadanie.
 - Zapytaj uczniów, w której sytuacji relacyjnej czuli się najlepiej.
 - Zapytaj, jakie emocje pojawiały się, gdy obrazowali konflikt.
 - Zwróć uwagę, że bycie w konflikcie wymagało od nich używania siły, musieli się zaprzeć, aby się nie przewrócić. Zapytaj, czy mają świadomość, że kiedy są w konfliktach, to często też muszą zużywać tyle energii.

Informacja zwrotna:

Po omówieniu zadania z klasą warto dać informację zwrotną dotyczącą wszystkich obserwacji związanych z relacjami w grupie:

- docenić dwójki, które zgodnie współpracowały;
- powiedzieć o atmosferze, jaka panowała przy konkretnych zadaniach:
np. przy pokazywaniu równowagi w klasie zrobiło się spokojnie;
przy pokazywaniu uporu jednej ze stron było dużo hałasu, część z uczniów i uczennic podnosiła głos.
- Zapytać uczniów, jak im było z drugą osobą? Czy czuli, że współpracują czy że walczą? (To może być dla niektórych ważna koleżeńska informacja zwrotna.)

Zwróć na to uwagę:

- (pkt 4) Jeśli dla twoich uczniów i uczennic szukanie innych porównań dla zobrazowania relacji będzie bardzo ciekawe, to idź za tym. Rozdaj uczniom kartki i niech zilustrują swoje porównania. Wtedy zajęcia możesz rozłożyć na 2 jednostki lekcyjne.
- Przed ćwiczeniem ze sznurkami (pkt 5) należy z uczniami omówić kwestie bezpiecznego zachowania.

Propozycja komunikatu:

Za chwilę będziemy robić ćwiczenie, które może wywoływać duże emocje – pamiętajcie jednak, żeby nie dać im się ponieść. Zachowujcie się rozważnie – to jest tylko ćwiczenie, które obrazuje różne sytuacje, a nie prawdziwe zdarzenie.

(pkt 6) Od razu po skończeniu zadania 6 możesz poprosić uczniów, aby podnieśli otwartą dłoń. Zapewne większość z nich będzie miała czerwone dłonie od wewnątrz. Jest to znak wysiłku i ciężkiej pracy wokół „utrzymania się w relacji”. Możesz uczniom zwrócić uwagę, że jest to symbol i poruszyć temat uporu – że gdy się upieramy i „zaciskamy” to ponosimy ogromny koszt energetyczny. Można uczniom zadać pytanie, w jakich sytuacjach relacyjnych warto się upierać?

A gdyby tak na konflikty spojrzeć z ciekawością badacza? Pobadać sobie każdą ze stron? Zobaczyć, w co się gra...? Nauczylimy się pracować z konfliktem szybko, dyrektywnie i często w atmosferze strachu. A gdyby odczarować to podejście i w konflikt wejść z dużym zaciekawieniem – zamiast rozwiązywać go za uczniów, dać im przestrzeń, aby sami wzięli odpowiedzialność za to, co się wydarzyło? Spróbujmy!

Konflikt jako zasób i potencjał

Maciej Wojdyna

Codziennie sytuacje szkolne – wskazówki

Hotspot, czyli gorący punkt!

Trudno jest konfliktu nie zauważyć. Konflikty występują w różnych konfiguracjach. Najczęstszymi z nich są nieporozumienia na linii uczeń-uczeń. Zdarza się jednak, że musimy być mediatorami między uczniami a nauczycielem. Ostatni przypadek zakłada, że to my jesteśmy stroną konfliktu, a po drugiej stronie jest uczeń/uczennica lub cała klasa.

Dobrze o konflikcie myśleć jak o burzy, która jest naturalnym zjawiskiem pogodowym. Po prostu raz na jakiś czas w przyrodzie dochodzi do wyładowania – powstają pioruny i grzmi.

Tak samo jest z naturą ludzką – napięcie nagromadzone w relacji czasem wybuchu.

To właśnie wtedy mamy **hotspot, czyli gorący punkt**. Mamy przysłowiowy grzmot, piorun i zbiera się wichura.

Co wtedy?

Zaczynamy pracować wokół hotspotu:

1. Po pierwsze uspokój siebie – pamiętaj, że konflikty, które wybuchają w klasie nie są bezpośrednio związane z twoją osobą.
2. Zobacz, co się stało – jeśli dochodzi między uczniami lub uczennicami do przepychanek, rozdziel ich.
3. Powiedz uczniom, że mamy „**hotspot**” w klasie i musimy się nim zająć.
4. Jeśli to możliwe, wstrzymaj inne działania i skup uwagę na tym, co się wydarzyło. Jeśli nie możesz się tym zająć od razu, umów się z uczniami na konkretny czas, w którym rozwiążecie tę sprawę.
5. Pozwól każdej ze stron powiedzieć, co według niej się stało.
6. Nie szukaj rozwiązań za uczniów. Nazywaj tylko to, co usłyszałaś/usłyszałeś, np. usłyszałam dwie wersje, które się ze sobą nie zgadzają – co wy na to?

7. Zapytaj uczniów, czy chcą rozwiązać konflikt, czy w ogóle czują, że są jeszcze w konflikcie (czasem uczniowie po opowiedzeniu swojej wersji, przestają czuć urazę).
8. Dopytaj, czy uczniowie dostrzegają perspektywę drugiej strony.
9. Nie dąż za wszelką siłę do zgody. To powinna być ich decyzja i ich gotowość.
10. Zamknij sprawę mówiąc, na co na pewno nie zgadzasz w przyszłości, np. rozumiem, że pojawiły się w was silne emocje, natomiast nie daję wam zgody, na używanie wulgaryzmów i szarpanie się.
11. Zdecyduj, czy tę sprawę zostawiasz na tym etapie, czy informujesz o niej rodziców uczniów.

Gorące krzesła

Jeżeli mamy w klasie konflikt długoterminowy, taki który ciągle się powtarza, przy najmniejszej okazji wybuchu, warto zastosować metodę **gorących krzeseł**.

Zapraszamy uczniów, którzy uczestniczą w konflikcie na „gorące krzesła”, czyli krzesła ustawione naprzeciwko siebie w bezpiecznej odległości.

I zaczynamy pracę z konfliktem:

1. Na początek powiedz, dlaczego poprosiłeś/poprosiłaś uczniów lub uczennice, aby usiedli naprzeciwko siebie.
2. Zapytaj, czy uczniowie mają zgodę na rozwiązywanie konfliktu w tym czasie i w takiej formie. Jeśli nie chcą pracować w ten sposób nad rozwiązaniem sporu, uszanuj to.

Zapytaj wtedy, czy mogą zaproponować inny sposób rozwiązania sytuacji.

3. Zapytaj, jak się czują (jeśli zauważysz duży opór, to rozważ, czy to jest dobry moment na rozwiązywanie konfliktu – może warto to spotkanie przełożyć na inny termin).
4. Poproś uczniów/uczennice, aby zwracali się bezpośrednio do siebie, i mówili o tym, co czują, jak się czują; jak reagują na słowa drugiej strony, np. Złoszczę się, gdy przezywasz mnie „Donald”.
5. Uczniowie w trakcie trwania konfliktu często mają trudność z poskromieniem emocji – nie potrafią obejść się bez zarzutów wobec drugiej strony.

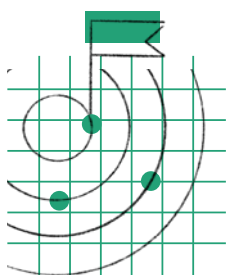
Praca z zarzutem

- a) Jeśli jedna ze stron wypowiada zarzut, pozwól drugiej stronie go usłyszeć.
- b) Zrób „stopklatkę”. Zapytaj ucznia, czy chce na ten zarzut odpowiedzieć. Często właśnie to pytanie ratuje nas przed tzw. „przepychanką słowną”.
- c) Pozwól odpowiedzieć na zarzut.
- d) Pogratuluj obu stronom formy (jeśli oczywiście jest czego gratulować).

Doceń to, że:

- uczniowie lub uczennice rozmawiali, a nie krzyczeli,
- mówili o swoich uczuciach,
- zaznaczali swoje granice.

6. Zapytaj uczniów, jak na przyszłość mogliby rozwiązać konflikt. Jeśli sami nie będą umieli znaleźć rozwiązania, możesz podać im propozycję:
- prosimy o pomoc nauczyciela;
 - prosimy o pomoc innego kolegę;
 - odходимy od siebie zanim wybuchnie między nami przepychanka, następnie prosimy kogoś o pomoc;
 - próbujemy sami powiedzieć sobie na spokojnie, co nas zezłościło; przestajemy wyjaśniać konflikt sami, gdy zaczniemy na siebie krzyczeć.
 - (...)

Działania specjalne – inspiracje

Oficjalny Dzień Konfliktów

Szaleństwo? Trochę tak!

Zaproponuj swojej klasie dzień, który będzie kręcił się wokół tematu konfliktów. Nieporozumienia są często tematem tabu – nikt o nich nie chce słyszeć, tym bardziej o nich rozmawiać. Klasowy dzień, w którym damy przestrzeń na działania związane z konfliktami, może być jednym z najbardziej oczyszczających doświadczeń dla waszej grupy!

Do dzieła – zamieszajmy!

1. Krąg wokół konfliktu

Zorganizujcie klasowy krąg – usiądźcie w kole i porozmawiajcie na temat doświadczeń związanych z konfliktami. Nie musi to być rozmowa bardzo poważna i głęboka. Możecie zapytać o to, jakie najśmieszniejsze konflikty widzieli wasi uczniowie. A może sami robią coś śmiesznego, gdy się na kogoś zdenerwują? Zaproponowana aktywność zdejmuje ciężar, jaki urósł wokół przeżywania konfliktów. Uczniowie będą mogli zobaczyć sytuacje konfliktowe nie tylko jako sytuację niechcianą i wartą unikania.

2. Splątane ręce

Skonfliktujcie waszą grupę! Ale tylko na potrzeby ćwiczenia i tylko na chwilę.

Niech wasi uczniowie stojąc w kręgu zamkną oczy, wyciągną ręce do przodu i zaczną powoli iść w swoim kierunku.

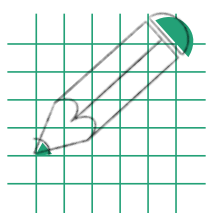
Następnie niech złapią pierwsze napotkane dłonie. Po otwarciu oczu, powiedzcie uczniom, że ich splecione ręce są symbolem klasowych sporów. Zadaniem uczniów jest teraz rozplątać się bez przerywania dłoni. Będą mieć przy tym dużo zabawy, ale i nauczą się współpracy.

Po skończonym zadaniu, zapytaj uczniów, co było dla nich najciekawsze w tym zadaniu. Jeśli uczniowie podczas tego zadania spierali się lub kłócili – „złap” to! Zapytaj uczniów, którzy uczestniczyli w sporach, co je wywołało. Zapytaj klasę, czy można ich było uniknąć. A może były do czegoś potrzebne?

3. Malarski konflikt klasy...

Przygotuj duże prześcieradło albo sklej duże arkusze papieru. Waszym zadaniem będzie narysowanie wspólnie pracy pt. „Konflikt klasy...”. Pozwól uczniom samym ustalić, jak będzie wyglądała ta praca. Na pewno się przy tym pokłócą. To dobrze. Możesz z uśmiechem im powiedzieć, że to właśnie o to chodzi, tylko, że zamiast kłócić się słownie, niech pokłócą się malarsko. Uczysz w ten sposób swoich uczniów, że konflikt może zasilać kreatywność, emocje mogą znaleźć swoje ujście w działaniach plastycznych. Znajdźcie miejsce w klasie, aby powiesić pracę, która będzie pamiątką po Oficjalnym Dniu Konfliktu.

Dzień zakończ słowami: „Uroczyste zamykam Oficjalny Dzień Konfliktu i ogłaszam pokój”. I oby to ostatnie zdanie było magicznym zaklęciem, które gwarantować będzie pokój i spokój w Waszej grupie!

Godzina do dyspozycji wychowawcy – ćwiczenie

SUPERBOHATEROWIE ROZWIĄZUJĄ KONFLIKTY!

Uczniowie często doświadczają nieporozumień z rówieśnikami i dorosłymi. Zdarza się, że brakuje im kompetencji komunikacyjnych i społecznych, aby rozwiązywać konflikty w taki sposób, aby stawały się dla nich dobrymi lekcjami, a nie tylko trudnymi doświadczeniami. Na tej lekcji uczniowie będą wymyślać superbohaterów – postaci, które będą miały moc rozwiązywania każdego konfliktu!

Czas trwania: 45 minut

Materiały i środki dydaktyczne:

- karta pracy – załącznik nr 1
- kredki, flamastry, długopis

Grupa docelowa: uczniowie klas 4–8

Przebieg ćwiczenia:

1. Na początku powiedz uczniom, że dziś będziemy pracować nad konfliktami. Ale do zadania podejmiemy kreatywnie.
2. Zapytaj uczniów o ich doświadczenia związane z konfliktami, a dokładnie o to, jak najczęściej kończą się ich nieporozumienia.

A dokładnie zapytaj, jak się najczęściej kończą ich nieporozumienia?

Czy zawsze są z ich rozwiązania zadowoleni?

3. Po krótkiej dyskusji przejdźcie do zadania. Rozdaj uczniom karty pracy.
4. W pierwszym zadaniu uczniowie wymyślają cechy, jakie musi posiadać postać, która potrafi rozwiązywać konflikty. /zadanie 1/
5. Następnie uczniowie nadają imiona swoim bohaterom i wybierają cechę, która jest jego supermocą. /zadanie 2/
6. W tym punkcie należy narysować swojego superbohatera, uwzględniając jego wszystkie supermoce. /zadanie 3/
7. Uczniowie rysują komiksy, w których ich superbohaterowie rozwiązują konflikty za pomocą swoich supermocy. /zadanie 4/
8. Czas na refleksję: uczniowie na końcu zapisują, czego mogą nauczyć się od stworzonych przez siebie postaci w kwestii rozwiązywania konfliktów.

Informacja zwrotna: Docenij kreatywność uczniów – to zadanie wymagało dużo twórczego działania.

Staraj się nie oceniać prac pod względem estetyki. Zapytaj uczniów, z czego są najbardziej dumni. Poproś ich o informację, czego nauczyli się na temat rozwiązywania konfliktów podczas tego zadania.

Zwróć na to uwagę: W zależności od wieku, uczniowie mają różne kompetencje związane z rozwiązywaniem konfliktów. Jeśli trudno im będzie znaleźć w zadaniu 1. cechy, które pomagają rozwiązywać konflikty, rozważ, czy nie poszukać ich wspólnie z całą klasą.

Poniżej kilka propozycji cech pomocnych przy rozwiązywaniu konfliktów:

- opanowanie
- umiejętność słuchania
- umiejętność współpracy
- pozytywne nastawienie do innych
- ciekawość
- empatia
- zaangażowanie
- wytrwałość

Dla niektórych uczniów praca związana z konfliktem może być trudna. Nasi uczniowie mają różne doświadczenia relacyjne. Jeśli ktoś będzie wymyślał nieadekwatne cechy, ciągle żartował, gryzmołił – to mogą być sygnały, że temu uczniowi może być wyjątkowo nie po drodze z tym tematem. Pozwól mu na to działanie odbiegające od tematu – jeśli oczywiście nie pisze nic obraźliwego. Nie traktuj osobiście jego podejścia do zadania. Widocznie w tym momencie ma do załatwienia inną sprawę. Jeśli dasz mu przestrzeń, na pewno to doceni.

SUPERBOHATER ROZWIĄZUJE KONFLIKTY

Jakie cechy musi mieć superbohater, aby rozwiązywać konflikty?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Mój superbohater nazywa się

.....

.....

Jego największą supermocą jest

.....

.....

A tak wygląda mój superbohater!

Narysuj komiks, w którym Twój superbohater uczestniczy w konflikcie i go rozwiązuje za pomocą swojej supermocy.

Czego mogę się nauczyć od mojego superbohatera?

.....

.....

.....

.....

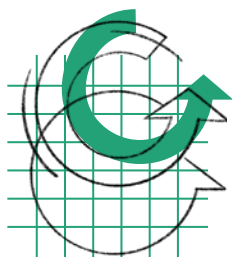
.....

.....

W wielu kulturach inność zaskakuje, zaciekawia, zajmuje uwagę i traktowana jest jak szansa do rozwoju, poszerzenia horyzontów. W tej części będziemy starali się zamieniać „inność” na wyjątkowość. Zmiana perspektywy pomoże nam lepiej zrozumieć sytuację uczniów i uczennic, którzy doświadczają wykluczenia z grupy. Poszukamy sposobów, jak zaciekawiać naszych uczniów postawą otwartości. Przecież zamiast bać się nieznanego możemy się nim zainteresować. Przyjrzymy się zjawisku dyskryminacji i wykluczenia w szkole.

Dyskryminacja i wykluczenie z grupy

Maciej Wojdyna

Codziennie sytuacje szkolne – wskazówki

Wsparcie ucznia, który ma trudności adaptacyjne

Nie każdy uczeń/uczennica potrafi odnaleźć się w grupie rówieśniczej. Wiemy o tym doskonale, że są uczniowie, którzy bez naszej pomocy będą mieli trudności z funkcjonowaniem w grupie. Powodów może być bardzo dużo: od nieśmiałości aż po trudne zachowania wobec rówieśników. Czasem po prostu mamy grupę, w której większość osób w sposób naturalny czuje się ze sobą dobrze i nie ma specjalnie złych intencji wobec osoby doświadczającej wykluczenia.

Jak możemy pomóc uczniowi doświadczającemu wykluczenia?

Krok pierwszy.

1. Jak się z tym masz?

Zacznij od ustalenia z uczniem/uczennicą, którego sytuacja dotyczy, jak on/ona się z tą sytuacją ma.

Opisz swoją perspektywę, mów o konkretnych sytuacjach, np. *Widziałam/widziałem, że podczas ostatnich trzech przerw z rzędu siedziałś/siedziałaś sam i z nikim nie rozmawiałś/eś. Jak się z tym masz?*

Przyjmij odpowiedź ucznia.

2. Zmiana

Zapytaj ucznia/uczennicę o chęć zmiany.

Czy chciałabyś/chciałbyś, aby to się zmieniło? Czy chciałabyś/chciałbyś, aby to się zmieniło? Czy masz jakieś pomysły, co możesz zrobić, aby zmienić tę sytuację? Czy mogę ci w tej sytuacji jakoś pomóc? Na jednej z przerw zaproponuję koledze, żeby pójść razem do biblioteki.

Bez względu na odpowiedź ucznia, zadając te pytania, skłaniamy go do szukania odpowiedzi i tym samym do uświadomienia sobie, że ma na tę sytuację wpływ i przede wszystkim ma w tobie sprzymierzeńca.

3. Umówcie się na jedną rzecz

Umówcie się na jedną drobną rzecz, która wydarzy się w ciągu najbliższych trzech dni.
np. Podczas jednej przerwy podejść do koleżanki i zapytać ją, jak się ma.

Na jednej z przerw zaproponuj koleżdze, żeby pójść razem do biblioteki.

Ta z pozoru błaża rzecz, może być wielkim wyczynem dla ucznia. Jednocześnie będzie uczyć go/ją sprawczości. Najważniejszy pierwszy krok – nieważne, że będzie on mały.

4. Zapytaj, jak poszło i świętuj

Po trzecim dniu zapytaj, jak udał się eksperyment. Nie zapomnij o tym – to bardzo ważna część. Nawet jeśli uczeń nie dotrzymał umowy i nie spróbował, podsumuj z nim to zadanie. Zapytaj, dlaczego tak się stało. Doceń chęci i wysiłek włożony w całe przedsięwzięcie. Powiedz uczniowi, że to zadanie tylko z pozoru jest łatwe i że to nic strasznego, że mu się nie udało. Zachęć go do drugiej próby.

Jeśli udało się wykonać zadanie, pogratuluj, doceń. Powiedz o korzyściach, jakie płyną z wykonania zadania: że nauczył się właśnie inicjować kontakt, przełamał swoją trudność. Świętujcie – ustal z uczniem formę świętowania np. zagrajcie w grę planszową. Możesz przygotować symboliczny dyplom, albo „wklejkę” do dzienniczka.

Praca z uczniami z orzeczeniami z poradni psychologiczno-pedagogicznej

Coraz częściej pracujemy z uczniami, którzy mają specjalne potrzeby edukacyjne. Często w orzeczeniach mamy szereg dostosowań i zaleceń, które musimy wdrożyć w codzienną pracę z uczniem. Podchodząc do tego zadania, nie zapominajmy o odpowiednim przygotowaniu ucznia.

1. Sprawdź, co uczeń wie.

Porozmawiaj z rodzicami ucznia i zapytaj, co już powiedzieli uczniowi o treści orzeczenia.

Poproś rodziców, aby przygotowali ucznia na to, że w związku z orzeczeniem będzie traktowany inaczej niż grupa. Po stronie rodziców leży odpowiedzialność za przygotowanie ucznia do nowej sytuacji.

2. Porozmawiaj z uczniem.

Następnym krokiem jest rozmowa z samym uczniem. Przedstaw uczniowi konkretne rozwiązania – zalecenia, które nauczyciele będą stosować wobec niego, np.

Będziesz miał więcej czasu na sprawdzianie.

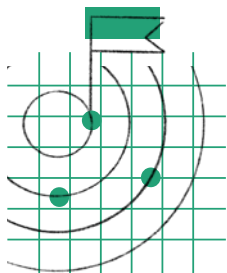
Duże prace pisemne będziesz pisał na komputerze.

Będziesz miał o jedno zadanie mniej.

Czasem podczas lekcji będziesz mógł wstać i zmienić miejsce.

Na koniec zapytaj, jak się z tym ma.

Przyjmij odpowiedź.

Działania specjalne – inspiracje

Niech różnorodność będzie waszą siłą. Naucz swoich uczniów czerpać radość i być dumnym ze swojej niepowtarzalności. Oto kilka pomysłów, jak można to osiągnąć.

Każdy inny, wszyscy równi!

Stwórzcie galerię klasowych osobliwości – narysujcie swoje karykatury. Zachęć swoich uczniów, aby podeszli z dużym dystansem do tego zadania. Będzie świetnie, jeśli też narysujesz siebie.

Zanim zaczniecie rysować:

1. Poproś uczniów, aby wybrali jedną cechę, która wydaje się im w nich samych wyjątkowa.
2. Poproś, aby narysowali swoją karykaturę tak, aby ta cecha była widoczna.
np. ktoś, kto uważa, że jest pomocny i ofiarny może narysować się w stroju strażaka lub pielęgniarki. Tu ogranicza was tylko wasza wyobraźnia.
3. Po zakończonej pracy zagrajcie w zgadywanki: niech uczniowie sami zgadują między sobą, o jaką wyjątkową cechę chodziło kolegom na ich karykaturach.
4. Z wykonanych prac zróbcie gazetkę ścienną pod hasłem „Każdy inny, wszyscy równi”.

Wszystkie dzieci na świecie śmieją się w tym samym języku

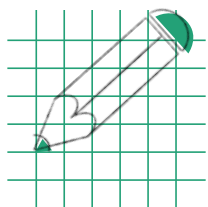
Internet daje nam nieograniczone możliwości komunikacyjne. Dzięki niemu naszą edukację możemy wyprowadzić ze szkolnych ław i skierować daleko za kontynent.

Poproś uczniów i uczennice, aby znaleźli tzw. szkołę partnerską, czyli szkołę, z którą będziecie mogli wykonywać wspólne zadania – uczyć się wzajemnie swojej kultury i obyczajów. Na pierwszym etapie działań twoi uczniowie mogą sami szukać kontaktów z innymi szkołami. Może to być dla nich bardzo ciekawe zadanie. Dopiero w momencie, gdy trzeba będzie podjąć konkretne decyzje, wkrocz do akcji. Twoi uczniowie będą mogli wykonywać wspólnie zadania przez internet. Niektóre programy szkół partnerskich zakładają także odwiedziny klas – to może być dla nich przygoda życia!

Dlaczego warto zostać szkołą partnerską?

1. Twoja szkoła może gościć uczniów z całego świata.
2. Informacja o twojej klasie dotrze do najdalszych zakątków świata.
3. Twoi uczniowie będą brać udział w warsztatach międzykulturowych.
4. Dzięki twoim działaniom szkoła zyska bogatą ofertę programu międzynarodowego.
5. A twoja klasa będzie mogła dokonać wymiany klasowej i wyjechać za granicę.

Nic tak nie nauczy twoich uczniów otwartości i tolerancji, jak prawdziwa ludzka relacja. Podczas takich spotkań nawiązują się prawdziwe przyjaźnie, a uczniowie na długo po zakończeniu projektu mają ze sobą kontakt. Dzięki mediom społecznościowym wiedzą, co się u nich dzieje, mogą na bieżąco obserwować życie poznanych kolegów. Różnice kulturowe zacierają się, ciekawość zostaje.

Godzina do dyspozycji wychowawcy – ćwiczenie

DRAMA W PRZECIWDZIAŁANIU DYSKRYMINACJI

W ostatnim czasie mamy coraz więcej uczniów i uczennic, którzy przyjeżdżają do nas z innych krajów. W bardzo krótkim czasie muszą nauczyć się naszej kultury oraz systemu edukacji. Podczas tych zajęć postaramy się stworzyć przestrzeń, aby wczuć się w sytuację osób, które znajdują się w podobnej sytuacji. Nasi uczniowie za pomocą techniki dramy będą uczyć się empatycznej postawy.

Czas trwania: 45 minut

Materiały i środki dydaktyczne: Krzesła ustawione w kole

Grupa docelowa: uczniowie klas 4-8

Przebieg ćwiczenia:

1. Zapoznaj uczniów i uczennice z tematem zadania. Powiedz, że na dzisiejszych zajęciach będziemy odgrywać role i na ich podstawie poruszać tematy związane z dyskryminacją.
2. Ćwiczenie 1 „Inne języki”
 - Podziel klasę na czteroosobowe zespoły.
 - Poproś, aby z każdego zespołu jedna osoba opuściła na chwilę klasę.
 - W tym czasie poproś pozostałe trzy osoby, aby wymyśliły sobie język, w którym będą się porozumiewały tylko ze sobą.
 - Po powrocie czwartej osoby w każdej czwórce trzy osoby rozmawiają w wymyślonym języku, a czwarta osoba się temu przygląda. (3-5 minut)

Omówcie zadanie – poproś o zabranie głosu osoby, które nie znały języka, zapytaj:

- Jak się czuły, gdy nie mogły znaleźć porozumienia?
- Jak były nastawione do pozostałej trójki – wrogo czy przyjacielsko? Dlaczego?

3. Ćwiczenie 2 „Pomnik przeciw dyskryminacji”

- Uczniowie nadal pracują w czwórkach.
- Ich zadaniem jest stworzyć pomnik ze swoich ciał o nazwie „Pomnik przeciw dyskryminacji” (5 minut)
- Cała klasa siedzi w kole, grupy prezentują swoje pomniki po kolei.
- Omawiając ćwiczenie, pytamy każdą z grup o to, co było dla nich najważniejsze do przekazania przez ich grupę tworzącą pomnik. Możesz poprosić, aby każda grupa wykonała to zadanie pisemnie lub ustnie.

4. Ćwiczenie 3 „Wolność, równość, tolerancja”

Zastosowana tu będzie metoda „stopklatki”.

Uczniowie chodzą swobodnie po klasie. Ich zadaniem będzie pokazanie tego, co nauczyciel powie.

- Uczniowie chodzą po klasie.
- Nauczyciel mówi: „wolność”, uczniowie pokazują „wolność” za pomocą pozy .
- Uczniowie chodzą po klasie.
- Nauczyciel mówi: „równość”, uczniowie pokazują „równość” za pomocą pozy .
- Uczniowie chodzą po klasie.
- Nauczyciel mówi „tolerancja”, uczniowie pokazują „tolerancję” za pomocą pozy .

Podsumowując zadanie, zapytaj uczniów, które hasło było dla nich najtrudniejsze do pokazania i dlaczego.

5. Podsumowanie zajęć

Usiądźcie na koniec zajęć w kole i porozmawiajcie o tym, jak uczniowie się czuli podczas tych trzech ćwiczeń. Zapytaj, czy dzięki tym zadaniom łatwiej im będzie zrozumieć osoby, które przyjechały z zagranicy do Polski uczyć się? Zapytaj klasę, jak rozumieją każde z haseł: wolność, równość, tolerancja.

Informacja zwrotna: Udziel uczniom informacji zwrotnej. Docenij zaangażowanie uczniów w tworzenie postaci metodą dramy. Powiedz, który moment pracy podczas tych zajęć uważasz za najważniejszy i dlaczego. Docenij uczniów, którzy mieli trudności z tym zadaniem, a mimo to nie wycofali się z pracy.

Zwróć na to uwagę: Drama to tylko rola! Pamiętaj o tym. Warto też o tym powiedzieć uczniom, że wchodzą w rolę tylko na czas zadania. A później z nich wychodzą. Jeśli zauważysz, że któryś z uczniów za mocno angażuje się i zaczyna intensywnie przeżywać zadanie, zwróć mu uwagę na to, że to jest tylko zadanie i wchodzimy w rolę, a następnie z nich wychodzimy.

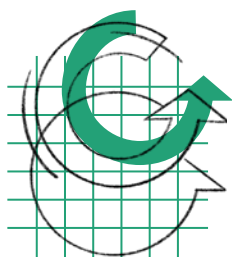
Twoi uczniowie, w zależności od wieku, mogą mieć trudności z definicją haseł „wolność”, „równość”, „tolerancja”. Są to hasła uniwersalne i dla wielu będą znaczyły coś innego. Waszym zadaniem nie jest znalezienie słownikowej definicji. Ważne, że poruszyli ten temat w klasie, że wystąpi wymiana doświadczeń i perspektyw – to jest największa wartość tego zadania. Dla niektórych samo zwrócenie uwagi na to, że takie hasła istnieją, będzie już wielką sprawą.

Nie wymagaj podczas tych zajęć zbyt wiele. W zasadzie nie nastawiaj się na cel. Te zadanie to przestrzeń, w której twoi uczniowie mogą doświadczać i te doświadczenia opowiedzieć. Tylko tyle i aż tyle.

Empatia nie rozwija się w próżni. Jeśli chcemy, aby zagościła w naszej klasie, potrzebujemy się do tego przygotować – stworzyć warunki, w których postawa empatyczna naszych uczniów i uczennic ma szansę zaistnieć. Zaczniemy od zaufania w grupie, docerimy wrażliwość, która w empatycznym środowisku jest atutem. Empatii nie można nauczyć się w izolacji – dorośli w szkole powinni reprezentować pewien model zachowań, dzięki którym uczniowie poczują się bezpiecznie. W tej części będziemy przyglądać się sytuacjom szkolnym, które sprzyjają budowaniu empatii.

Budowanie empatii

Maciej Wojdyna

Codziennie sytuacje szkolne – wskazówki

Nauka przez modelowanie

Trudno jest uczyć empatii, samemu nie będąc empatycznym. W codziennych sytuacjach wychowawczych warto zwracać uwagę, jak formułujemy komunikaty. Oczywiście są sytuacje, kiedy dla bezpieczeństwa naszych uczniów dobrze jest zareagować dyrektywnie. Ale w codziennej komunikacji, podczas zajęć warto „uzbroić się” w empatyczne komunikaty.

Na pewno zauważysz zmianę atmosfery w twoim zespole klasowym, jeśli będziesz stosowała/stosował poniższe komunikaty:

- „Rozumiem cię”.
- „Staram się wyobrazić sobie, co czujesz”.
- „Opowiedz o swojej sytuacji, abym mogła/mógł cię lepiej zrozumieć”.
- „Akceptuję to”.
- „Szanuję twoje zdanie”.
- „Domyślam się, że to może być dla ciebie...”.
- „Kiedyś byłem/byłam w podobnej sytuacji”.

Demokratyczny Statut Klasy

Pracując ze swoją klasą nad statutem nie ograniczaj się tylko do nakazów i zakazów. Wykorzystaj tę szansę do budowania empatycznej postawy wśród swoich uczniów.

Pracując nad przygotowaniem statutu klasy, warto zwrócić uwagę na kilka elementów:

1. Zapytaj uczniów, jak chcieliby czuć się w klasie każdego dnia. Zapiszcie odpowiedzi.
2. Następnie zapytaj, co należy zrobić, aby to było możliwe.
np. Jeśli uczniowie wskazali, że chcą czuć się bezpiecznie w klasie, strategią, która pozwoli to osiągnąć, może być: „staram się zrozumieć rozmówcę, słuchamy nie komentując”.
3. Przeprowadźcie demokratyczne głosowanie i wybierzcie 5 zasad, które zdobędą największą liczbę głosów.
4. Zapytaj uczniów, czy są gotowi wziąć odpowiedzialność za wypracowane zasady i oczekiwania.
5. Przeprowadź z uczniami rozmowę o tym, w jaki sposób mają zamiar dbać o to, by w waszej klasie statut był przestrzegany i stał się misją waszej klasy.
6. Może to być temat jednej z godzin wychowawczych.

Pracując z klasą, wracaj do zapisów w statucie. Zawsze, gdy tylko zauważysz, że twoi uczniowie postępują zgodnie z zasadami w nim zawartymi, docień to! Powiedz, że jesteś dumna/dumny. Wzmacniaj pozytywnie działania, które rozwijają twoich uczniów.

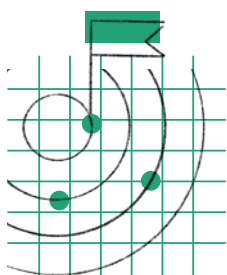
Jeśli uczniowie mają trudność w przestrzeganiu któregoś punktu, zwołaj „zebranie statutowe”. Zróbcie burzę mózgow, jak możecie pracować z tym obszarem. Unikaj pracy na poczuciu winy, to byłby przeciwny kierunek niż empatia.

Przeznacz jedną z godzin wychowawczych na koniec roku, aby podsumować Demokratyczny Statut Klasy. A może będąc na wycieczce klasowej, znajdziecie chwilę czasu, aby o tym porozmawiać?

Przypomnij uczniom, jak powstawał, jak wybierali zasady, przypomnijcie sobie momenty, w których udawało się uczniom postępować zgodnie z przyjętymi przez nich zasadami.

Zapytaj, czy wyznaczanie zasad dla samych siebie było dla nich bardziej motywacją do rozwoju, czy pułapką, w którą sami wpadli? Jeśli odpowiedzi rozkładają się mniej więcej po połowie, urządź klasową debatę pod tytułem „Demokratyczny Statut Klasowy – motywacja do rozwoju, czy pułapka”.

Wybierzcie obszar, który chcielibyście przenieść do następnej klasy. W przyszłym roku szkolnym zacznijcie od niego pracę nad nowym statutom.

Działania specjalne – inspiracje

Uroczyste obchody Międzynarodowego Dnia Empatii – 2 października

To świetny pretekst, aby popracować ze swoją klasą nad empatią i jednocześnie promować postawę empatyczną wśród uczniów i uczennic innych klas.

Plakaty

Podziel klasę na trzy zespoły. Zadaniem każdego z zespołów będzie stworzenie plakatu, który będzie zawierał następującą treść.

Zespół 1

Czym nie jest empatia?

1. Pocieszaniem.
2. Litowaniem się.
3. Udzielaniem rad.
4. Ocenianiem.

Zespół 2

Co blokuje empatię?

1. Szukanie rozwiązań za kogoś.
2. Zaprzeczanie uczuciom, emocjom.
3. Przesłuchiwanie, wypytywanie.
4. Ocenianie, wartościowanie, etykietowanie.

Zespół 3.

Korzyści płynące z bycia empatycznym.

1. Budujesz relacje.
2. Masz wsparcie, kiedy go potrzebujesz.
3. Możesz być wysłuchany.
4. Jesteś częścią grupy.

Umieście plakaty w widocznym miejscu w szkole.

Codziennie sytuacje

Obok waszych plakatów umieście duże arkusze papieru, na których będą opisane codzienne sytuacje (na każdym arkuszu jedna sytuacja). Obok przyczepcie kartkę z poleceniem:

Polecenie: Jak mógłbym zareagować empatycznie na taką sytuację?

Arkusze 1: Mama Twojej koleżanki przeczytała wczoraj jej smsy, dodatkowo zrobiła aferę związaną z ich treścią.

Arkusze 2: Twój kolega umieścił zdjęcie na Facebooku, chwilę później pojawiły się komentarze, w których został wyśmiany.

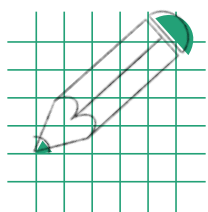
Arkusze 3: Wczoraj zmarł ukochany kot Twojego kolegi z klasy.

Na przerwie zachęćcie uczniów z innych klas, aby dopisywali swoje odpowiedzi. Możecie podzielić się na dwuosobowe zespoły, które na każdej przerwie będą stać przy arkuszach i koordynować wpisywanie odpowiedzi przez innych uczniów.

Podsumujcie wasze działania na koniec dnia.

- Omówcie wykonane przez was plakaty. Zapytajcie się innych grup, co jest dla nich najciekawszego w pracach kolegów.
- Odczytajcie odpowiedzi napisane przez uczniów szkoły. Dokonajcie analizy, czy rzeczywiście wszystkie są empatycznymi odpowiedziami. Bądźcie wyrozumiali dla tych, którzy zrobili sobie żarty – widocznie nauka empatii dopiero przed nimi.
- Jeśli zdecydowaliście się pełnić dyżury na przerwach, porozmawiajcie o swoich obserwacjach: jakie pytania uczniowie zadawali najczęściej, nad czym się zastanawiali, czy wykorzystywali informacje zawarte w waszych plakatach? Jak wiele osób zrezygnowało z napisania czegoś na arkuszu i odeszło, bo to zadanie było dla nich trudne?

Na sam koniec wybierze odpowiedzi, które według was są najtrafniejsze. Jeśli trudno wam będzie wybrać jedną odpowiedź dla całej klasy, możesz zaproponować uczniom, aby każdy wybrał sam dla siebie. Bądź empatyczny i wyrozumiały.

Godzina do dyspozycji wychowawcy – ćwiczenie

PODAJ DALEJ MINĘ

Na drodze do budowania empatii napotkamy emocje. Warto pracować z uczniami i uczennicami nad umiejętnością ich odczytywania i wyrażania. Podczas tych zajęć Twoi uczniowie będą uczyć się interpretować wyraz twarzy rówieśników oraz sami będą próbowali wyrazić emocje za pomocą mimiki twarzy.

Czas trwania: 30-45 minut (w zależności od tego, ile razy uczniowie będą chcieli zagrać w tę grę)

Materiały i środki dydaktyczne: Krzesła ustawione w kole

Grupa docelowa: uczniowie klas 4-6

Przebieg ćwiczenia:

1. Przeprowadźcie w klasie burzę mózgów. Zapytaj uczniów, jakie nazwy emocji znają. Wypiszcie je wszystkie na tablicy.
2. Przekaż instrukcję do gry:
 - Wszyscy uczniowie siedzą w kole, ale odwróceniem do siebie tyłem.
 - Grę rozpoczyna wybrany uczeń, który klepie w ramię ucznia siedzącego przed nim.
 - Następnie za pomocą mimiki twarzy pokazuje mu wybraną przez siebie emocję, robi tzw. „minę”.
 - Uczniowie po kolei pokazują sobie emocje, starając się jak najdokładniej przekazać to, co zobaczyli.

- Gdy „mina” dotrze do ostatniego uczestnika, poproś wszystkich uczniów (oprócz pierwszego ucznia – autora miny), aby odgadli, o jaką emocję chodzi. Następnie poproś pierwszego ucznia, aby powiedział, o jaką emocję chodziło i aby pokazał raz jeszcze swoją minę.
 - Na „trzy, cztery” wszyscy pokażcie jeszcze raz miny, które robiliście.
3. Zabawę powtórzcie tyle razy, ile razy będą chcieli uczniowie.
 4. Na koniec zabawy wypiszcie na tablicy wszystkie emocje, które w tej grze pokazywaliście.

Informacja zwrotna: Powiedz o swoich obserwacjach: którą z emocji uczniowie pokazywali z największym zaangażowaniem. Docień otwartość, podziękuj za staranne przekazywanie emocji za pomocą mimiki. Zapytaj uczniów, czy to było dla nich łatwe, czy trudne. Poproś o koleżeńską informację zwrotną: co najbardziej zaciekało ich w pracy kolegów. Poproś, aby mówili o swoich odczuciach i zwracali się bezpośrednio do siebie.

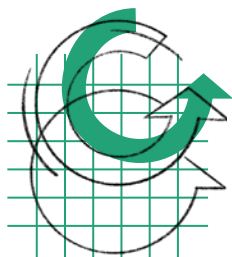
Zwróć na to uwagę: Robiąc na początku burzę mózgow, warto dość szczegółowo omówić emocje, dzięki temu uczniom i uczennicom łatwiej będzie później je wyrazić w zadaniu.

Nie bójcie się trudnych emocji: złości, strachu, smutku, rozczarowania, frustracji. Warto wtedy przy dawaniu informacji zwrotnej uczniom, powiedzieć o atmosferze, jaka panowała podczas wyrażania tych emocji, jak się zmieniła oraz zapytać ich, jak oni się czuli, gdy musieli pokazać jedną z trudnych emocji.

Współpraca uczniów w klasie i poza nią jest ogólnie uznana za świetną metodę edukacyjną, prowadzącą do rozmaitych korzyści wychowawczych. Jej efektem może być wzrost kompetencji społeczno-emocjonalnych uczniów, jak i ich rozwój moralny. Współpracując, uczniowie mogą pogłębić swoje zrozumienie dla odmiennych punktów widzenia i potrzeb, dostrzec wartość szacunku i sprawiedliwości, poprawić swoją umiejętność negocjacji, rozwiązywania konfliktów czy też dotrzymywania zobowiązań. Uczenie się w grupie może też być po prostu skuteczniejsze niż nauka indywidualna, co wykazała metaanaliza Robyn Gillies z ponad 400 odrębnych badań (Gillies, 2016). Nie każdy jednak przypadek współdziałania i kooperacji w klasie będzie prowadził do tych wychowawczych korzyści. Niektóre będą źródłem zespołowych konfliktów i frustracji, marnowaniem czasu i energii, którą można by wykorzystać w inny sposób. Ten niełatwy proces wymaga umiejętności, których uczniom może po prostu brakować. Dobrze o tym pamiętać w momentach zwątpienia – jeśli uczniowie ponoszą porażkę przy kooperacji, to często nie dlatego, że nie chcą współpracować, tylko dlatego, że nie potrafią. Nie są to bowiem proste sprawy: sprawiedliwy podział pracy, wyrażanie swoich potrzeb w grupie, asertywne komunikowanie swoich oczekiwań, negocjowanie, rozwiązywanie konfliktów w grupie. Jak wielu dorosłych ma problemy z tymi obszarami?! Co zrobić, by współpraca stała się dla uczniów rozwojowym i satysfakcjonującym zajęciem? Zacznijmy od początku, czyli od próby wsparcia uczniów w opanowaniu tej kompetencji i od interwencji, które mogą w tym pomóc.

Umiejętność współpracy kompetencją przyszłości

Karolina Giedrys-Majkut

Codziennie sytuacje szkolne – wskazówki

Zdaniem Michaela Tomasello, amerykańskiego psychologa rozwojowego i autora książki „Dlaczego współpracujemy”, współpracę pomiędzy ludźmi umożliwiają działania w trzech nachodzących na siebie obszarach: koordynacji i komunikacji, tolerancji i zaufania, norm i instytucji. Planując oddziaływania wychowawcze skierowane na kształtowanie umiejętności współpracy, warto brać je wszystkie pod uwagę.

Niech sposób komunikowania się uczniów będzie obiektem waszej refleksji

Rozmawiajcie o tym, jak udzielać sobie informacji zwrotnej czy też jak rozmawiać o konfliktach. Modeluj uważne słuchanie, stwarzaj okazje do tego, by uczniowie mogli dzielić się swoimi opiniami. Inicjuj dialog z uczniami i podchodź do współpracy z nimi podobnie, jak chcesz, by sami do niej podeszli – słuchając, co mają do powiedzenia i podejmując z nimi dialog. Przy pracy w grupie szczególnie znaczenie mają umiejętności negocjacyjne, dlatego warto odwołać się do ćwiczeń, które pokazują, iż negocjacje nie muszą kończyć się przeforsowaniem czy też zwycięstwem jednej opcji, np. Bitwa o pomarańczę (Kompasik, Edukacja na rzecz praw człowieka w pracy z dziećmi, str. 57 – <http://www.bc.ore.edu.pl/Content/185/Kompasik.pdf>).

Pozwól uczniom dobrze przygotować się do zadania.

Zadbaj o przestrzeń na rozmowę o pracy do wykonania i zaplanowanie kolejnych kroków w grupach – to nigdy nie będzie stracony czas! Niech przy pracy nad bardziej złożonymi wspólnymi projektami pojawią się takie pojęcia jak harmonogram czy też kryteria sukcesu, a w przypadku starszych uczniów – narzędzia online'owe ułatwiające uporządkowanie zadań, takie jak Trello, Asana, czy inne. Upewnij się, że uczniowie mają świadomość celu, jaki im stawiasz. Sprawna i satysfakcjonująca współpraca wymaga, by uczniowie wiedzieli, czego się od nich oczekuje, ale także, by dzielili ten cel i byli gotowi razem do niego dążyć. Bez zbieżnych celów i wspólnego pola uwagi łatwo o sytuacje, w których tylko część uczniów angażuje się w zadanie, gdyż reszta zespołu nie uznała przyjętych celów za własne albo w ogóle ich nie rozumie. Wypracowanie zespołowej zgody co do celu wspólnego działania zajmuje czas.

Wspieraj uczniów w znajdowaniu osobistego sensu dla podejmowanych działań.

Tym, co – zgodnie z teorią Deciego i Ryana – motywuje nas do podjęcia jakiejś aktywności są poczucie autonomii, kompetencji i istotności. Gdy uczniowie czują, że mają wpływ na przebieg i cele zadania, potrafią je wykonać, a także że ich praca ma sens i jest widoczna, łatwiej jest im współpracować i utrzymać się w tym działaniu pomimo trudności. Poczucie istotności może pojawić się naturalnie przy realistycznych problemach, dotyczących kwestii z życia społeczności szkolnej, bieżących wydarzeń społecznych i debat, które same z siebie żywo interesują uczniów; poczucie kompetencji – gdy uczniowie wybiorą dla siebie zadania, w których czują się mocni lub takie, które chcieliby wykonać, by się ich nauczyć.

Wesprzyj podział pracy i rolę w zespole.

Przy podziale pracy ważne będą zasady (o nich więcej poniżej), dzięki którym uczniowie zyskają poczucie sprawiedliwości, czyli będą wynagradzani zgodnie ze swoim wkładem. Specjaliści twierdzą, iż tak zwany „efekt próżniactwa społecznego”, zmniejsza się, gdy wkład poszczególnych członków zespołu jest identyfikowalny, zaś oni sami czują, że ich praca przekłada się na zysk dla całej grupy, zaś zysk całej grupy będzie także dla nich korzystny. Idąc za tą teorią, precyzuj zadania do wykonania, role do obsadzenia, tak by uczniowie wiedzieli, za co konkretnie są odpowiedzialni. Nagradzaj też zależnie od zaangażowania i indywidualnego wysiłku. Identyfikowalność wkładu do wspólnej pracy mogą zapewnić sami uczniowie, udzielając sobie oceny rówieśniczej. By ułatwić im uczciwą wymianę opinii, przyznaj za dane zadanie określoną ilość punktów do podziału pomiędzy członków grupy (warto zadbać o to, by ilość punktów do podziału nie dawała się równo podzielić pomiędzy uczniów, inaczej mogą „dla świętego spokoju” rozdzielić punkty po równo) i poproś o to, by ocenili swoją pracę.

Upewnij się, że zadanie wyznaczone uczniom ma właściwą strukturę.

Czy pracę do wykonania da się sprawiedliwie podzielić pomiędzy uczniów? Czy poszczególne poddziałania wiążą się z podobnym nakładem pracy? Przykładem dobrze zaplanowanej współpracy uczniów jest nauka kooperacyjna według metody układanki. Dokładny opis metody w wersji angielskiej znajdziesz na kanale youtube Jennifer Gonzales (<https://www.youtube.com/watch?v=euhtXUgBEts>) lub na polskich stronach, na przykład tutaj: <https://www.wychowaniefiz.pl/artukul/metoda-jigsaw-czyli-wyprobuj-ukladanke-na-lekcji>

Ucz współpracy, tak jak uczysz innych umiejętności i kompetencji.

Modeluj, upewniając się, że dzieci dostrzegają wszystkie pozytywne przykłady współpracy wokół siebie. Ćwicz z uczniami, zaczynając od prostych zadań lub gier kooperacyjnych. Twórz bezpieczną przestrzeń do omawiania doświadczeń ze współpracy - podsumowań pracy w grupie, refleksji nad wspólnymi sukcesami (co nam pomogło

odnieść ten sukces? które zachowania były dla niego kluczowe?) i porażkami (dlaczego ponieśliśmy porażkę? co moglibyśmy poprawić następnym razem?). Na tym etapie przydatne będą gotowe rubryki oceny rówieśniczej lub autoewaluacji, w których poprosisz uczniów o ocenę takich zachowań, jak „punktualność wykonywania zadań”, „pomaganie kolegom z zespołu”, „słuchanie pomysłów innych”, itp.

Twórz atmosferę do współpracy, opartą na tolerancji i zaufaniu.

Dobra atmosfera przełoży się na lepszą komunikację i większą życzliwość uczniów wobec siebie. Jest też konieczna, by umożliwić „rozbrajanie” sytuacji potencjalnie lękowych lub konfliktowych. Klimatu zaufania i wzajemnej akceptacji nie da się jednak wyczarować tuż przed trudnym i angażującym zadaniem opartym o współpracę. Budowanie relacji klasowych i atmosfery zapewniającej bezpieczeństwo i stymulację jest rozpisane na cały wspólny czas uczniów w szkole. Ponieważ jest to temat szeroko omawiany w innych podrozdziałach Narzędziownika w tym miejscu ograniczę rekomendację do pomysłu [Lori Desautels](#), proponującą włączanie uczniów w tworzenie atmosfery wsparcia i bezpieczeństwa w klasie. Zdaniem ekspertki portalu Edutopia podobnie jak powierzamy uczniom obowiązki związane z czystością w klasie, możemy powierzać im role opiekunów klasy, także w sensie emocjonalnym. Role te można rozpisać zgodnie z bieżącym zapotrzebowaniem, stosownie do wieku i dojrzałości uczniów – ważne, by odnosiły się do klasowych zasobów i potencjału. Lekko zmodyfikowana propozycja Desautels zawiera następujące role, rotacyjnie powierzane kolejnym uczniom:

1. motywator – osoba, która oferuje słowa zachęty i dzieli się z innymi dobrymi sposobami na utrzymanie motywacji;
2. opowiadacz – osoba, która snuje opowieść o klasie w formie graficznej lub słownej, być może na blogu lub w innej formie;
3. odkrywca skarbów – osoba, której zadaniem jest rejestrowanie wszystkich pozytywnych wydarzeń i gestów (przeciwieństwo skarżypyty);
4. kronikarz życzliwości – osoba, której zadaniem jest rejestrowanie wszystkich gestów życzliwości w klasie;
5. kreator możliwości – osoba, której zadaniem będzie wyszukiwanie pomysłów i propozycji, jak ulepszyć wspólne życie w klasie;
6. współpracownik – osoba, której zadaniem będzie łączenie klasy ze szkolną społecznością.

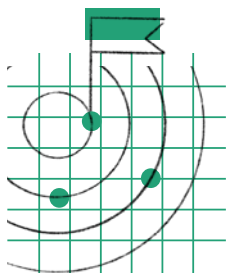
Wdrożenie powyższych (lub zmodyfikowanych) ról w klasie może w ciekawy sposób uzupełnić inne, bardziej bazowe interwencje. To one będą kluczowe, gdyż w przeciwnym razie ta i podobne do tej zabawy umożliwią uczniom jedynie fasadową integrację.

Dbaj o normy i zasady, które wspierają uczniów w realizacji wspólnych zadań.

Zasady wspólnej pracy najlepiej jest wypracowywać wspólnie przed rozpoczęciem zadania kooperacyjnego, poprzez przyjrzenie się temu, jak wyglądają oczekiwania i potrzeby uczniów wobec siebie nawzajem. Ważne będzie także egzekwowanie zasad i norm. Jeśli uczniowie poczują, że zasady ustalone wspólnie nie działają, zaczną wyciągać konsekwencje na własną rękę, choćby poprzez wykluczenie i odrzucenie, które mogą być narzędziami grupy do dyscyplinowania kolegów i koleżanek. Nie zachęcając do podobnych praktyk, warto przyglądać się ich źródłom, m.in. potrzebie sprawiedliwości, jak też tworzyć przestrzeń na bezpieczną rozmowę na temat doświadczeń ze wspólnej pracy.

Normy to jednak nie tylko doraźne porozumienia na rzecz danego zadania. Znacznie większe znaczenie będą miały niewypowiedziane normy, regulujące życie uczniów w klasie. Czy współpraca jest wartością, którą się ceni w tym środowisku? A może uczniowie są głównie zachęceni do rywalizacji i skupienia na osobistych osiągnięciach? Jak wygląda system oceniania? Czy uczniowie rywalizują o jedną nagrodę, a na ile doceniane jest przekraczanie

własnych ograniczeń? Czy uczniowie są zachęceni do samodzielności i zapraszani do współtworzenia klimatu w klasie? A może to nauczyciel ustanawia wszystkie zasady, jest głównym inicjatorem i prowadzącym wspólną pracę? Tajemnica nieudanych eksperymentów ze współpracą może być związana właśnie z tymi ukrytymi zasadami i z nich wynikać.

Działania specjalne – inspiracje

Projekt uczniowski

Sport w szkole może być dla uczniów niezwykle istotnym treningiem współpracy. W grach zespołowych współdziałanie wszystkim się opłaca, przynosząc natychmiastowe sportowe, ale też i te być może ważniejsze, emocjonalne korzyści. Wsparcie ze strony kolegów i namacalne skutki udanej komunikacji będą utwierdzały uczniów w prospołecznej postawie i dobrych nawykach. Tworzenie zgranych zespołów nie jest jednak sprawą prostą. Uczniowie reprezentują przecież niejednorodny poziom predyspozycji i umiejętności sportowych, mają odmienne doświadczenia z aktywnością fizyczną, a czasem ekstremalnie różne do niej nastawienie. Nie jest im łatwo współpracować, szczególnie w klimacie stresującej rywalizacji, nastawienia na bicie rekordów i promocji garstki wybranych talentów. W proponowanym całorocznym projekcie wychowawczym zachęcam do uważniejszego przyjrzenia się doświadczeniom uczniów w sportach zespołowych i ułatwienia im współpracy na boisku. Celem projektu jest wykorzystanie potencjału gry zespołowej do rozwoju u uczniów komunikacji, kooperacji i samoświadomości. W bonusie – korzyści sportowe.

Jak przeprowadzić projekt?

Przygotowanie i planowanie:

1. Przygotujcie spotkanie z wuefistą na lekcji wychowawczej (chyba, że sami prowadzicie w-f wtedy zaprosicie drugiego wuefistę odpowiedzialnego za nauczanie przedstawicieli/przedstawicielek drugiej płci) i porozmawiajcie wspólnie z uczniami na temat tego, na czym ich zdaniem polega pozytywna sportowa współpraca, co im ją ułatwia, a co utrudnia na lekcjach w-f. Nie bójcie się szczerych głosów i rozmowy o trudnościach – to przez nie wiedzie droga do poprawy sytuacji. Dyskusję można podzielić na dwie lekcje (np. jedną bez obecności dodatkowego nauczyciela i drugą już w pełnym gronie), tak by ośmielić uczniów do wyrażenia swoich opinii i dać im czas na przemyślenie swojego wyboru.
2. Wspólnie zaplanujcie działania sportowe, których główny cel będzie polegał na opanowaniu umiejętności koniecznych do współpracy. To ważne! – komunikujcie cel działań (lepsze opanowanie umiejętności współpracy), tak by przesunąć akcent na ten aspekt gry drużynowej i tym samym wesprzeć uczniów, którzy nie lubią sportu i przełamać ich niechęć lub lęk.
3. Trudnością będą różnice w umiejętnościach i zaangażowaniu uczniów. Pomóżcie uczniom znaleźć osobisty cel tego działania i swoje miejsce. Możecie ustanowić odrębne role odzwierciedlające predyspozycje, preferencje i kompetencje poszczególnych osób i poprosić je o wybranie jednej lub kilku: liderów drużyn, współpracowników trenera, którzy będą wspierać kolegów w opanowaniu koniecznych umiejętności, nawigatorów, czyli osoby naprowadzające grupę na cel działania i przypominające o nim, łączników, czyli osoby

strzegące integracji drużyny, negocjatorów, którzy będą wspierać rozwiązywanie konfliktów, kronikarzy dokumentujących postępy drużyny, itp.

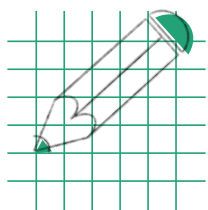
4. Wypracujcie formułę, która będzie dla was optymalna i możliwa do wdrożenia – spotkania w ramach zajęć dodatkowych dla chętnych, zajęcia w-f dla całej klasy raz w miesiącu. Opracujcie harmonogram i zastanówcie się nad kryteriami sukcesu. W przypadku tego projektu sport jest jedynie polem do treningu, tak więc kryteria powinny być wychowawcze, np. „będę się lepiej komunikował”, „stworzymy naprawdę zintegrowaną drużynę”, itp.
5. Jeżeli uznacie, że wam to pomoże, zastosujcie formułę pozytywnej rywalizacji: wybierzcie jedną grę zespołową, a następnie podzielcie klasę na dwie drużyny o podobnym poziomie, które będą ze sobą rywalizować w ciągu roku szkolnego. Ważne jest to, by w tej rywalizacji wyjść poza wyniki sportowe. Ujmijcie w niej kryteria sukcesu odnoszące się do umiejętności ułatwiających współpracę, będące przedmiotem waszej refleksji na godzinie wychowawczej, np. umiejętność rozwiązywania konfliktów, czy też umiejętność dotrzymywania zobowiązań. Ustalcie wspólnie z grupą i wszystkimi zaangażowanymi nauczycielami, że będą one nagradzane w końcowej ocenie. Ustalacie także wskaźniki do ich oceny, tak by uniknąć późniejszych dyskusji. Na przykład, jeśli na godzinie wychowawczej będziecie pracować nad udzielaniem informacji zwrotnej i uczniowie poznają, jakieś dobre praktyki w tym zakresie, ocena końcowa rywalizacji powinna ujmować umiejętność wdrażania tych praktyk w sytuacji boiskowej. Ważnym kryterium sukcesu powinna być też ogólna satysfakcja z obecności w drużynie, jak też stopień integracji zespołu. Ocenę tych dwóch kryteriów można ustalić wspólnie.

Realizacja:

1. Zajęcia w ramach działania mają się skupiać na grach zespołowych, które będą miejscem do przyglądania się uczniowskim umiejętnościom komunikacji i pracy zespołowej. By dać wszystkim równy start i budować dobrą atmosferę, przed przejściem do gier typowo sportowych, spróbujcie poćwiczyć przy pomocy prostych gier kooperacyjnych. Takie gry, jak np. najdłuższe podbijanie balonu przez uczniów stojących w kręgu i trzymających się za ręce (balonu nie wolno podbijać nogą, zabronione jest też puszczanie rąk), mogą być świetną rozgrzewką do bardziej zaawansowanych zadań opartych na współpracy.
2. Zadbajcie o to, by współpraca w trakcie gry zespołowej miała dobre podstawy, o których powyżej. Na przykład – upewnijcie się, że wszyscy znają zasady danej dyscypliny, że zastosowanie mają normy dotyczące dobrej komunikacji, że na zajęciach panuje dobra atmosfera zaufania i tolerancji, ale także dobrej zabawy. Twórcie mieszane zespoły, a w informacji zwrotnej podkreślajcie zachowania, które przyczyniły się do włączania innych do gry, do pozytywnego rozwiązania konfliktów na boisku, do integracji drużyny.
3. Włączcie dziejące się działania sportowe do refleksji na zajęciach wychowawczych. Stwórzcie uczniom przestrzeń do rozmowy na temat tego, co dzieje się na zajęciach sportowych. Do tego dwutorowego działania z pewnością można włączyć ćwiczenia z niniejszego narzędziownika, np. rozmowy o porażce, rozmowy o dobrej komunikacji, rozmowy o wartościach (czy można pogodzić rywalizację ze współpracą?). Refleksje z parkietu mogą być pożywką do ćwiczeń na te tematy.

Podsumowanie:

1. W ramach podsumowania projektu zorganizujcie końcowe spotkanie z w-fistami na lekcji wychowawczej. Podsumujcie doświadczenie – czy to roczne doświadczenie zmieniło w jakiś sposób myślenie uczniów o współpracy? Czego się nauczyli? Co im pomagało, a co utrudniało wspólną pracę?
2. Nagroďte wszystkich uczestników indywidualną pochwałą, wskazując na zdobyte w projekcie kompetencje, osobiste zasługi dla rozwoju zespołu, wkład do udanej współpracy.
3. Zastanówcie się nad kontynuacją działań i zorganizowaniem dnia sportu, w trakcie którego podzielicie się z innymi dobrymi praktykami w zakresie

Godzina do dyspozycji wychowawcy – ćwiczenie

Czas trwania: Minimum 45 minut (optymalnie 1,5 godziny)

Materiały i środki dydaktyczne:

Możliwość wyświetlania filmu z internetu, projektor, ekran.

Flipchart, flamaster, kartki, przybory do pisania.

Dostępne w miejscu wykonywania ćwiczenia drobne instrumenty muzyczne. Oraz butelki plastikowe, kawałki drewna, folia, tektury i inne przedmioty, które mogą służyć do produkcji dźwięków.

Grupa docelowa: Uczniowie klas 4-8 SP.

Przebieg ćwiczenia:

Instrukcja dla nauczycielki/la:

Wprowadzenie: 10/15 minut

Na początku poinformuj uczennice/ uczniów o tym, że będą na tej lekcji zajmować się opracowywaniem w grupach ścieżki dźwiękowo-dubbingowej do wybranego filmu. Jeśli masz przestrzeń i możliwość możesz zaproponować krótkie wprowadzenie do tematu.

Wprowadzenie:

Zapytaj uczestników lekcji, jak sądzą, kto może odpowiadać za nagranie ścieżki dźwiękowej?

Podpowiedz, że na początku takiej pracy reżyser filmowy, który ma nakręcić dany film spotyka się z kompozytorem i przekazuje mu informacje o swojej wizji filmu, klimacie, opowiada, w jaki sposób chciałby pokazać taki obraz, o czym w końcu jest ten film czy jaką filozofię reżyser chce w dzięki temu filmowi zaprezentować. Kompozytor z taką wiedzą, którą otrzymał od reżysera, zabiera się za komponowanie poszczególnych partii muzyki. Kiedy muzyczny zapis jest gotowy, partytura przechodzi do rąk orkiestry / zespołu muzycznego / muzyków, którzy nagrywają całą ścieżkę muzyczną. Na tym etapie dochodzi do podziału muzyki na różne instrumenty czy dźwięki.

W filmie oprócz muzyki dogrywa się również specjalnie różnego rodzaju dźwięki, które słyszymy oglądając film. Są to tak zwane efekty dźwiękowe.

Nie jest to część ścieżki muzycznej, ale dźwiękowej. W skład ścieżki dźwiękowej wchodzi oczywiście dialogi lub monologi bohaterów filmu lub różnego rodzaju komentarze. Np. w filmie dokumentalnym często spotykamy się z zabiegiem włączania do filmu narratora, który przybliży nam oglądaną historię.

Nagranie dubbingu to podłożenie głosu pod konkretnymi postaciami filmu. Zazwyczaj wtedy, kiedy chcemy, aby mówili w języku, jakim będzie posługiwać się większość odbiorców. W Polsce dubbing najczęściej spotykany jest w bajkach, choć coraz częściej można go spotkać w filmach dla starszych.

Zastanówcie się, kto potrzebny jest do nagrania dubbingu. Możesz zadać to pytanie uczniom i uzupełnić ewentualnie o rozpisane poniżej szczegóły:

1. scenarzysta, który przygotowuje listę dialogową (czasami jest dostosowywana do realiów tłumaczenia na inny język oraz uwzględnia realia kulturowe np odwołanie się do polskich nazw, nazwisk, wydarzeń kulturalnych itd). Scenarzysta rozpisuje wszystkie dialogi w tzw. liście dialogowej.
2. Aktorzy, którzy mają odpowiednio zinterpretować i podać dźwięk dialogów.
3. Instrumentaliści, którzy podają dźwięk efektów dźwiękowych .
4. Reżyser nagrania, czyli ktoś kto będzie czuwał nad tym, aby nagranie i interpretacja scenariusza przez aktorów była optymalna względem filmu i oddawała odpowiedni nastrój / przekaz.
5. Reżyser dźwięku, czyli ktoś, kto odpowiada za fizyczny zapis nagrania i zazwyczaj też montuje ścieżkę dubbingową / dźwiękową z obrazem.

Następnie zapytaj o rodzaje filmów (poniżej do uzupełniania) i to, jaka według nich pojawia się w nich muzyka/ ścieżka dźwiękowa, jak można by ją scharakteryzować, opisać:

1. Film familijny
2. Przygodowy
3. Grozy / horror
4. Kryminalny
5. Komedia
6. Dramat

Zapytaj uczniów o to, czy wszystko do tej pory jest zrozumiałe i czy mają jakieś pytania odnośnie przedstawionych treści. Jeżeli tak, zaprosz ich do przeprowadzenia ćwiczenia.

Ćwiczenie:

Podziel uczniów na cztery zespoły (mogą odliczyć do czterech w celu zbudowania zróżnicowanych grup), a następnie rozdaj amatorskie „instrumenty”.

Powiedz, że ćwiczenie polega na opracowaniu i wykonaniu przez każdy z zespołów ścieżki dubbingowo-dźwiękowej do krótkiego filmu krótkometrażowego.

Najpierw zaprosz klasę do wspólnej projekcji filmu (oglądają wszystkie zespoły).

W tym miejscu zaprezentuj film, do którego grupy będą tworzyć swoje ścieżki dubbingowo-muzyczne. Proponujemy wybrać film z bogatej kolekcji dzieł wczesnego kina, np. film „The Haunted Castle” George’a Meliesa z 1896 roku. Jest to film niemy, z dynamiczną akcją i sporą dawką humoru, stwarzający okazję do dialogów, jak i innych efektów dźwiękowych. Po zakończeniu projekcji poinformuj uczniów, że mają 20 minut (w sytuacji, gdy jest to możliwe, możecie zwiększyć czas do 1 godziny) na przygotowanie swojej propozycji filmowo-dubbingowej.

Prezentacja: 3,5 min na każdą grupę

Każdy z zespołów po przygotowaniu prezentuje swoją wersję dubbingu (na żywo) przed resztą klasy.

Informacja zwrotna/ Dyskusja: około 20-25 min

Po ćwiczeniu zorganizuj z uczniami podsumowanie ćwiczenia. Zachęć uczniów do wyrażania swoich opinii o przeprowadzonym ćwiczeniu. Jak im się pracowało? Na co zwracali szczególną uwagę? Co przyniosło im to ćwiczenie? Czy wpłynęło na ich odbiór innych uczestników zespołu / klasy? Co by zmienili w tym ćwiczeniu? Zadbaj o to, by

uczniowie udzielali sobie konstruktywnej informacji zwrotnej. Przypominaj o różnicy pomiędzy opinią a oceną. Podkreślaj, że każdy wypowiada się ze swojego punktu widzenia. Zachęcaj do używania komunikatów „ja”. Podpowiedz rozpoczęcia zdań: „Ważne/cenne było dla mnie...”, „Trudne w tym ćwiczeniu było dla mnie...”, „Kiedy słyszałam/łem, jak X mówił o..., czułam/czułem...”.

Konsultacje merytoryczne: Agnieszka Paduch, Małgorzata Leszko

Przeczytaj także:

Bibliografia:

- Desautels, L. (2014) New Class Roles: Building Environments of Cooperation <https://www.edutopia.org/blog/new-roles-building-environments-cooperation-lori-desautels> [dostęp: 20.12.2020]
- Dobre praktyki w-f z klasą II edycja <https://www.szkolazklasa.org.pl/materialy/dobre-praktyki-wf-klasa-ii-edycja/> [dostęp: 20.12.2020]
- Gillies, R. M. (2016) Cooperative learning: Review of research and practice. Australian Journal of Teacher Education, 41(3). Retrieved from <https://ro.ecu.edu.au/cgi/viewcontent.cgi?article=2902&context=ajte>
- Goffman E., *Człowiek w teatrze życia codziennego*, Aletheia, Warszawa 2008.
- Goodman N., *Wstęp do socjologii*, Zysk i S-ka, Poznań 2001. Gordon T., *Wychowanie bez porażek w szkole*, Warszawa 1995;
- Hall C., Hall E., Hornby G., *Nauczyciel wychowawca*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2005;
- Puszka, D. (2019) Metoda jigsaw, czyli wypróbuj układankę na lekcji!, <https://www.wychowaniefiz.pl/arttykul/metoda-jigsaw-czyli-wyprobuj-ukladanke-na-lekcji> [dostęp: 20.12.2020]
- Sztompka P., *Socjologia. Analiza społeczeństwa* Znak, Kraków 2012.
- Tomasello, M., *Dlaczego współpracujemy*, Copernicus Center Press, Kraków 2016

Materiały Centrum Edukacji Obywatelskiej:

Tytuł materiału CEO	Link	Krótki opis
Webinarium „Przepis na dobrze działającą grupę”	https://www.youtube.com/watch?v=lhbrMlkLgRE	Webinarium z udziałem Judyty Ziętkowskiej i Michała Tragarza (Dział Aktywności Społecznej i Obywatelskiej) porusza kwestię procesu grupowego w projekcie społecznym.
Trudny temat. Weź to na warsztat. Metody pracy z trudnymi tematami i dobre praktyki ze szkół	https://trudnytemat.ceo.org.pl/sites/trudnytemat.ceo.org.pl/files/publikacja_trudny_temat_wez_to_na_warsztat.pdf	Publikacja zawiera opis metod pracy z trudnymi tematami (edukacja filmowa, Teatr Forum, warsztaty CoResolve, kampanie społeczne).
Konflikt w klasie. Jak towarzyszyć uczniom poprzez mini mediacje	https://www.youtube.com/results?search_query=konflikt+w+klasie	Webinarium z udziałem Pauliny Orbitowskiej-Fernandez skierowane jest do nauczycieli klas 1-3, jednak metoda pracy (w duchu NVC) jest do zastosowania na każdym etapie edukacyjnym.

Autorzy:

Karolina Giedrys-Majkut – absolwentka Instytutu Lingwistyki Stosowanej UW, wydziałów Kulturoznawstwa i Psychologii SWPS, Szkoły Trenerów Organizacji Pozarządowych STOP. Koordynatorka i pomysłodawczyni projektów edukacji filmowej (Kinoterapia, Shortcut – małe historie, wielkie sprawy, Dobre łącza), fundraiserka, trenerka i autorka tekstów eksperckich, w szczególności z zakresu psychoedukacji poprzez film. Na co dzień szefowa zespołu edukacji filmowej w Centrum Edukacji Obywatelskiej.

Ewelina Gorczyca – nauczycielka edukacji wczesnoszkolnej, pracowniczka dydaktyczna na Wydziale Pedagogicznym Uniwersytetu Warszawskiego, trenerka, koordynatorka projektów edukacyjnych, mentorka w kursach dla nauczycieli, współautorka materiałów edukacyjnych, szkoleń, warsztatów i kursów on-line dla nauczycieli.

Maciej Wojdyna – z pierwszego wykształcenia pedagog szkolny i filolog polski; od ponad dekady zajmuje się edukacją i rozwojem osobistym dzieci, młodzieży i dorosłych. Autor warsztatów z zakresu komunikacji i rozpoznawania emocji. Absolwent szkolenia dla mentorów Szkoły Dobrej Edukacji, szkolenia dla tutorów prowadzonego przez Instytut Tutoringu Szkolnego oraz dwuletniego studium psychoterapii zorientowanej na proces w Instytucie Psychologii Procesu.

Centrum Edukacji Obywatelskiej to największa edukacyjna organizacja pozarządowa w Polsce. Przy jej wsparciu nauczycielki i nauczyciele wprowadzają do szkoły metody nauczania i tematy, dzięki którym uczennice i uczniowie angażują się w swoją edukację i lepiej radzą sobie z wyzwaniami współczesnego świata. Prowadzimy programy, które rozwijają wiarę we własne możliwości, otwartość oraz krytyczne myślenie, uczą współpracy i odpowiedzialności, zachęcają do zaangażowania w życie publiczne i działania na rzecz innych. Proponowane rozwiązania opieramy na ponad 25-letnim doświadczeniu, wiedzy eksperckiej i współpracy z praktykami. Z naszego wsparcia korzysta około 20 tysięcy nauczycielek i nauczycieli oraz dyrekcje kilku tysięcy szkół z całej Polski.

Publikacja „Wychowanie to podstawa. Materiały dla nauczycieli i nauczycielek.” jest dostępna na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa 3.0 Polska. Pewne prawa zastrzeżone na rzecz Fundacji Centrum Edukacji Obywatelskiej.

Wydawca:

Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej

ul. Noakowskiego 10, 00-666 Warszawa

www.ceo.org.pl

Projekt graficzny i skład:

 RZECZYOBRAZKOWE

